

VELEUČILIŠTE „NIKOLA TESLA“ U GOSPIĆU

Kristina Miletić

Političke stranke u Republici Hrvatskoj od 1990. do 2016. godine

Political Parties in the Republic of Croatia from 1990 to 2016

Završni rad

Gospić, 2017.

VELEUČILIŠTE „NIKOLA TESLA“ U GOSPIĆU

Poslovni odjel
Stručni studij Ekonomike poduzetništva

Političke stranke u Republici Hrvatskoj od 1990. do 2016. godine

Political Parties in the Republic of Croatia from 1990 to 2016

Završni rad

MENTOR

Dr.sc. Branislav Šutić,
prof.v.šk.

STUDENT

Kristina Miletić
MBS: 2962000176/08

Gospić, lipanj 2017.

Veleučilište „Nikola Tesla“ u Gospiću

Ekonomski odjel

Gospić, 28.02. 2017.

Z A D A T A K

za završni rad

Pristupniku Kristini Miletić, matični broj 2962000176/08, studentu stručnog studija ekonomike poduzetništva izdaje se tema završnog rada pod nazivom:

Političke stranke u Republici Hrvatskoj od 1990. do 2016. godine

Sadržaj zadatka:

1 Uvod

2 Temeljne karakteristike stranačkog sustava u Republici Hrvatskoj

3 Političke stranke u Republici Hrvatskoj

4 Ideološka podjela stranačke scene u Republici Hrvatskoj

5 Obilježja europskih stranačkih sustava

6 Zaključak

Literatura

Završni rad izraditi sukladno odredbama Pravilnika o završnom radu Veleučilišta „Nikola Tesla“ u Gospiću.

Mentor: Dr.sc. Branislav Šutić, prof.v.šk. **zadano:** 28.2. 2017. god.

Pročelnik odjela: Dr.sc. Vlatka Ružić **predati do:** 30.09. 2017.

Student: Kristina Miletić, **primio zadatak:** 28.02. 2017.

Dostavlja se:

- mentoru

- pristupnici

IZJAVA

Izjavljujem da sam završni rad pod naslovom **Političke stranke u Republici Hrvatskoj od 1990. do 2016. godine** izradila samostalno pod nadzorom i uz pomoć mentora. Dr.sc. Branislav Šutić, prof.v.šk..

Kristina Miletic

(potpis studenta)

SAŽETAK

Političke su stranke interesne političke organizacije građana osnovane radi artikulacije pojedinačnih interesa, oblikovanja političke volje, borbe za vlast na izborima i organizacije državnog života u slučaju izborne pobjede.

Političke stranke se u većini europskih zemalja formiraju u 19 stoljeću. One su izraz ustanovljenja izabranih parlamenata kao zakonodavne vlasti u državi. Predstavljaju i izraz demokracije političkog prostora. Radničke stranke u pravilu nastaju u naporu ostvarenja političkog utjecaja na državne odluke. S druge strane, građanske stranke nastoje takav utjecaj ograničiti ili ga inkorporirati u institucije pravne države.

Značaj političkih stranaka spoznatljiv je tek iz ustrojstva liberalne države i njezina odnosa prema društvu. Političke stranke nastaju kao izraz potrebe artikuliranja i iskazivanja različitih društvenih interesa utjecajem na državnu vlast. Nastojeći da izbornom borbom u uzajamnoj konkurenciji zadobiju demokratsku legitimaciju za obavljanje funkcije vlasti, stranke poopćavaju posebne interese dajući im prihvatljiv oblik za što veći broj pripadnika zajednice.

Svrha i cilj ovog završnog rada su analiza i prikaz političkih stranaka u Republici Hrvatskoj koje su podijeljene u smjerove koje zauzimaju glede socijalnih i ekonomskih pogleda, a dijelimo ih na ljevicu, centar i desnicu.

Ključne riječi: politička stranka, demokracija, ljevica, centar, desnica

SUMMARY

Political parties are interest political organizations established by citizens for articulation of individual interests, for shaping the political will, for the attempt of winning at the elections and for organization of standard life in a country in case of winning the elections.

Political parties are formed in 19 century in most European countries. They represent the establishment of elected parliaments as legislative authority in one country. They also represent the expression of democracy of political space. Worker parties are typically formed to achieve political influence on government decisions. On the other hand, civic parties try to limit that influence or at least incorporate it in the institutions of rule of law.

The significance of political parties is noticeable only from the organization of the liberal state and its relationship towards society. Political parties are formed as an expression of need to articulate and express different interests by influencing on the state government. They try to in mutual competition gain democratic legitimacy for performing the functions of the government, parties generalize special interests by giving them an acceptable form for as many members of the community as it is possible.

The purpose and the aim of this of this final thesis is analysis and the display of political parties in the Republic of Croatia, which are divided in the directions that take place regarding social and economic views, and we divide them on political left, the centre and on political right.

Key words: political party, democracy, political left, the center, political right

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
1.1.	Problem i predmet istraživanja	2
1.2.	Svrha i ciljevi istraživanja	2
1.3.	Struktura rada.....	3
2.	Temeljne karakteristike stranačkog sustava u Republici Hrvatskoj	4
2.1.	Osnovna obilježja stranačkog sustava prije 1991. Godine	6
2.2.	Nastanak višestranačja u Republici Hrvatskoj	8
3.	Političke stranke u Republici Hrvatskoj	10
3.1.	Ekspanzija političkih stranaka nakon osamostaljenja	13
3.2.	Bipolarizacija hrvatske političke scene	19
3.3.	Koalicije među strankama	23
4.	Ideološka podjela stranačke scene u Republici Hrvatskoj.....	27
4.1.	Političke stranke desne orijentacije	28
4.2.	Stranke centra	34
4.3.	Političke stranke lijeve orijentacije.....	39
5.	Obilježja europskih stranačkih sustava	44
5.1.	Komparacija europskog i hrvatskog stranačkog sustava.....	45
5.2.	Perspektive hrvatskih političkih stranaka u EU	48
6.	ZAKLJUČAK	52
	POPIS LITERATURE.....	54
	POPIS SLIKA.....	56

1. UVOD

Nastanak i razvoj političkih stranaka neodvojivi su od predstavničke demokracije, konkretno, od biračkog prava građana i izbora predstavnika naroda posredstvom tog prava. Međutim, dijalog između narodnih predstavnika i naroda, vladajućih i onih nad kojima se vlada, ne može se ograničiti na trenutak glasanja birača. U međuvremenu, građani nastoje utjecati na tok javnih poslova i da bi taj utjecaj ostvarivali sa što većom efikasnošću oni se okupljaju u različite organizacije i grupe, od kojih su jedne i političke stranke. Dakle, razvoj predstavničkog sistema otvorio je prostor za posredovanje između građana i predstavničkih institucija javne vlasti, na kojem su nastale političke stranke. One su danas postale jedan od elemenata demokratskog modela organizacije društva.

Političke stranke predstavljaju interese različitih društvenih slojeva, politika i svjetonazora, a ciljevi političke reprezentacije obično su istaknuti u stranačkim programima. Političke stranke se međusobno nadmeću na izborima, na kojima ističu svoje kandidate i programe radi osvajanja biračkih glasova ili vlasti.

U demokratskim političkim sustavima stranke posreduju između društva i države. Prema tomu, posredovanje je njihova prva uloga. Druga je uloga posredovanje između posrednih interesa i općeg interesa, odnosno šire, artikulacije interesa. Treća je uloga agregacija političkih interesa unutar različitih stranačkih interesnih skupina, frakcija i faksije. Četvrta je uloga konsenzusno razrješavanje konflikata ili izražavanje mirovne uloge radi stabilnosti sustava, i posljednja, peta uloga je kohezivna i integracijska uloga.

Demokratski život nezamisliv je bez postojanja neke organizacije, te se moderne političke stranke u demokratskim, masovnim društvima ne mogu zamisliti bez organizacije i vodstva. Snalaženjem organizacije, stranačkog birokratizma i centralizma, sužava se prostor stranačke demokracije.

1.1. Problem i predmet istraživanja

Problem i predmet ovog istraživanja su razvoj političkih stranaka i političke scene u Republici Hrvatskoj od njezinog osnutka do danas.

Političke stranke imaju veliki utjecaj na razvoj društva unutar države u kojoj djeluju te je stoga bitno analizirati politički život države u kojoj živimo kako bismo dobili uvid u kojem smjeru društvo ide.

1.2. Svrha i ciljevi istraživanja

Cilj i svrha ovog završnog rada je na sustavan način razmotriti ulogu političkih stranaka, te njihov značaj i važnost djelovanja. Ovaj rad također za cilj ima prikazati kako se razvijao politički sustav u Republici Hrvatskoj i prije samog nastanka države, te kako je došlo do osnivanja pojedinih stranaka i način njihovog djelovanja u društvu te stavovi koje zastupaju od osnutka do danas. U radu će također biti prikazan utjecaj Europske unije u stavovima hrvatskih stranaka, te okretanje politike samih stranaka prema političkim stavovima Europske unije.

1.3. Struktura rada

Sveukupni sadržaj ovog završnog rada predstavljen je u nekoliko međusobno interakcijski povezanih dijelova.

U prvom dijelu, **Uvodu**, navedeni su problemi i predmet istraživanja, obrazložena je struktura rada putem kojeg su obrazloženi ciljevi i svrha istraživanja.

U drugom dijelu pod naslovom **Temeljne karakteristike stranačkog sustava u Republici Hrvatskoj** prezentirane su razlike u stranačkom sustavu za vrijeme Jugoslavije, te kako je došlo do nastanka višestranačja u Republici Hrvatskoj.

U trećem dijelu pod naslovom **Političke stranke u Republici Hrvatskoj** prikazan je nastanak i razvoj političkih stranaka u Republici Hrvatskoj nakon 1990. godine, te su stranke podijeljene na smjerove djelovanja.

U četvrtom dijelu pod naslovom **Ideološka podjela stranačke scene u Republici Hrvatskoj** napravljena je podjela stranaka na ljevicu, centar i desnicu, te je detaljnije opisano nastajanje stranaka te sama stajališta stranaka.

U petom dijelu pod naslovom **Obilježja europskih stranačkih sustava** objašnjena su obilježja europskih stranaka te je napravljena komparacija između europskog i hrvatskog stranačkog sustava.

U šestom i posljednjem dijelu pod nazivom **Zaključak** dana je sinteza činjenica i spoznaja do kojih se došlo u ovom istraživačkom procesu.

2. Temeljne karakteristike stranačkog sustava u Republici Hrvatskoj

Definicija stranačkih sustava odnosno elementi koji je tvore nisu statični, izmjenjuju se u različitim povijesnim trenucima pa pri definiranju stranačkog sustava treba poći od elemenata trenutno relevantnih za definiranje stranačkog sustava.

Stranački sustav je strukturni sklop cjeline političkih stranaka u jednoj državi, uzimajući u obzir elemente kao što su: broj stranaka, odnos prema njihovoj veličini, odnos prema društvu, društvenim grupama te njihov stav prema političkim sustavima. (Šutić, 2011.)

Većina suvremenih država ima određeni oblik stranačkog sustava. Teorija je do sada stranačke sustave klasificirala na temelju broja stranaka koje tvore stranački sustav pa se tako postavlja temeljno razlikovanje na: (Šutić, 2011.)

1. Jednostranačke sustave- vrsta stranačkog sustava u kojem samo jedna stranka sudjeluje u vlasti, a zabranjuju se druge ili im nije dopušteno sudjelovanje na izborima; uglavnom nastaju iz fašističkih, socijalističkih ili nacionalističkih ideologija: Kina, Kuba, Sjeverna Koreja, Laos, Sirija, Turkmenistan i Vijetnam države su koje su jednostranačke po Ustavu.

Slika 1. Zastava Kine

Izvor: <http://croatian.cri.cn/1281/2015/12/28/142s99482.htm> (02.05.2016.)

2. Dvostranačke sustave- sustavi u kojima su dvije stranke realno mnogo jače od ostalih te isključivo one sudjeluju u vlasti- Velika Britanija i SAD

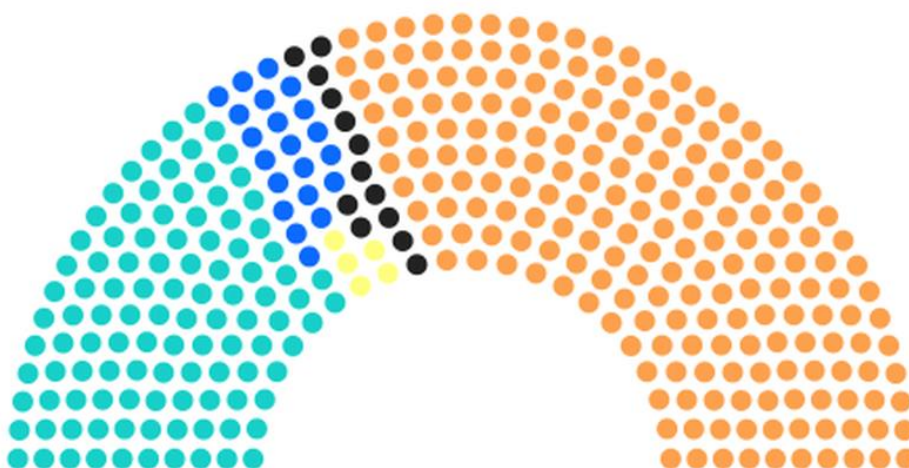
Slika 2. Zastava SAD-a

Izvor: <http://www.radost.hr/> (02.05.2016.)

3. Višestranačke sustave- vrsta stranačkog sustava u kojem se više stranaka putem demokratskih izbora natječe za sudjelovanje u vlasti i raspodjeli mandata

Slika 3. Višestranački sustav

Izvor: <http://narod.hr> (02.05.2016.)

2.1. Osnovna obilježja stranačkog sustava prije 1991. Godine

Republika Hrvatska je prije 1991. Godine bila socijalistička republika i kao federalna jedinica tvorila je Socijalističku Federalnu Republiku Jugoslaviju skupa sa Slovenijom, Bosnom i Hercegovinom, Srbijom, Crnom Gorom, Kosovom i Makedonijom.

Kroz cijelo vrijeme postojanja SFR Jugoslavije, cjelokupnu vlast u državi imao je komunistički režim, tj. Komunistička partija Jugoslavije na čelu sa Josipom Brozom Titom.

Slika 4. Josip Broz Tito

Izvor: <http://www.autograf.hr/tag/josip-broz-tito/> (02.05.2016.)

Komunizam je radikalna politička ideologija koja revolucionarnim nasiljem želi ostvariti potpunu društvenu jednakost.

Hrvatska enciklopedija, svezak 6 (2004.), navodi sljedeća četiri značenja pojma „komunizam“:

1. Ideja savršenoga, besklasnoga društva potpune jednakosti ljudi.
2. Politička ideologija utemeljena na ukidanju privatnog vlasništva i na uspostavi zajedničkog vlasništva nad sredstvima za proizvodnju.
3. Politički pokret (komunistički pokret) koji obuhvaća ukupnost komunističkih stranaka (često u njihovom nazivlju i „partija“), organizacija i skupina u svijetu.
4. Politički sustav totalitarne jednostranačke vlasti.

Sustavna represija je redovno obilježje komunističke vladavine: prigodom dolaska na vlast, te kod nekih odlučnih reformi provodi se masovni teror, a u stabilnijim vremenima se provodi svagdanja represija koja se očituje u cenzuri, djelovanju političke policije, zabrani kretanja preko državnih zatvora, stavljanje svih građana koji nisu članovi komunističke partije u status građana drugog reda i slično.

Među samim komunistima se periodično provode obračuni, u kojima se eliminira manjinska grupa komunista (za koju se smatra da je "idejno zastranila", jer je u političkom sukobu ostala u manjini) - ubijanjem (tako je primjerice 1949. god. ubijen Andrija Hebrang), slanjem u zatvor (usp. primjer Političkog logora Goli Otok, ili slučajeve Franje Tuđmana i Stjepana Mesića, kasnijih hrvatskih predsjednika) ili u najblažim slučajevima izbacivanjem iz komunističke partije i socijalnom degradacijom (kako se primjerice 1971. godine u Hrvatskoj dogodilo Miki Tripalu, Savki Dabčević-Kučar i mnogim drugim pobornicima "Hrvatskog proljeća").

(<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32694> , 02.05.2016.)

Vodeća uloga Komunističke partije Jugoslavije bila je zajamčena ustavom iz 1946. i kasnijim ustavima. Vojska, koja u početku nosi naziv Jugoslavenska armija, a od 1953. Jugoslavenska narodna armija, bila je pod striktnom partijskom kontrolom te je imala poseban položaj u političkom sustavu, a koji je posebno do izražaja došao u razdoblju raspada države. Josip Broz Tito je koncentrirao u svojim rukama sve ključne položaje u državi.

Nakon Titove smrti, najviše tijelo vlasti u SFRJ postaje kolektivno predsjedništvo od osam članova (po jedan iz svake republike i pokrajine), koji se rotiraju na mjestu predsjedavajućeg svakih 12 mjeseci. Time je nastavljeno nastojanje ka decentralizaciji, započeto 1970-ih godina. Realna politička moć koncentrirana je ponajviše na razini republika i pokrajina; to je, međutim, značilo decentralizaciju političke moći u rukama političkih elita republika i pokrajina, a ne stvarnu demokratizaciju.

JNA ostaje jedinstvena i "nacionalna", a uloga Saveznog izvršnog vijeća SFRJ (savezne vlade), ograničena je na ekonomska pitanja. Vrlo kompliciran sustav odlučivanja na saveznom nivou, zamišljen tako da se zadrži ravnoteža između "unitarističkih" i "separatističkih" tendencija, činio je vrlo teškim donošenje, a još više provođenje odluka.

2.2. Nastanak višestranačja u Republici Hrvatskoj

Prvi demokratski i slobodni izbori provedeni su u travnju 1990. u Sloveniji i Hrvatskoj. Ti su izbori bili održani u redovnom roku, jer u postojećem političkom sustavu izbori su održavani svake četiri godine, uz striktnu kontrolu preko SSRN. Nekoliko zakonskih promjena krajem 1989. i početkom 1990. omogućile legaliziranje političkih stranaka i drugih slobodnih društava (udruga), slobodno kandidiranje (uz prikupljanje određenog broja potpisa) i ravnopravnu predizbornu kampanju. U obje republike pobjeđuju antikomunističke snage: koalicija Demos u Sloveniji i HDZ u Hrvatskoj. (<http://hrcak.srce.hr/63903> , 02.05.2016.)

Dana 8. listopada 1991. Slovenija i Hrvatska proglašavaju da je odluka o osamostaljenju stupila na snagu. Vodi se zapletena politička borba na međunarodnom planu o priznavanju tog čina. To je krizna situacija, kada o ishodu odlučuje kombinacija pozivanja na pravna načela, političke volje velikih sila i rezultata ratnih sukoba.

Analizirajući Ustav SFRJ iz 1974., međunarodna komisija pravnika zaključila je u studenom 1991. godine da Slovenija i Hrvatska (kao i druge republike, ali ne i pokrajine) imaju pravo istupanja iz državne zajednice, uz striktnu obavezu da međusobno poštuju postojeće granice, koje od unutarnjih postaju međunarodne. Tako su pravnici zaključili da se u Hrvatskoj odigrava agresija, a ne građanski rat. Pritom je od velikog značaja bilo i to da se nije radilo o odcjepljenju, nego o razdruživanju: Slovenci i Hrvati, koji su se 1918. udružili sa Srbima u državnu zajednicu, i to ponovili 1945., sada su iskoristili svoje pravo na suverenost unutar teritorijalnih granica svojih nacionalnih država.

Godine 1990. provedeni su prvi demokratski višestranački izbori nakon 45 godina jednostranačkog sustava, a 30. svibnja iste godine konstituiran je demokratski izabrani višestranački državni sabor u Hrvatskoj. Dana 25. lipnja 1991. godine, Republika Hrvatska je ustavnom odlukom državnog sabora postala samostalna i nezavisna država.

Nakon daljih napetih pregovora na međunarodnom nivou, u siječnju 1992. niz država u svijetu priznaje samostalnost Slovenije i Hrvatske.

Slika 5. Zastava Republike Hrvatske

Izvor: <http://www.hspas-ng.com> (02.05.2016.)

3. Političke stranke u Republici Hrvatskoj

Politička stranka je skupina ljudi koji se udružuju radi cjelovitog nastupa u društvu. Političke stranke obično se svrstavaju u smjerove koje zauzimaju glede socijalnih i ekonomskih pogleda, na sljedeće smjerove: lijevo, centar, desno. Postoje i također i stranke koje se opisuju kao ultra lijeve, lijevo-centar, desno-centar, ultra desne. Mnoge stranke nastale su kad odgovor na društvena zbivanja kroz povijesni razvoj neke zemlje. Pojam političkih stranaka obuhvaća interesne političke organizacije koje u demokratskom sustavu imaju zadaću reprezentacije, konkurencije i integracije. To znači da su one reprezentanti programa i interesa različitih društvenih slojeva. U svojoj konkurentskoj ulozi omogućuje nadmetanje nositelja određenih programa, a u integracijsko djeluju radi postizanja ravnoteže u funkcioniranju političkog sustava. (<https://hrcak.srce.hr/file/170884> , 02.05.2016.)

Političke stranke možemo podijeliti na:

1. Konzervativne stranke
2. Liberalne stranke
3. Socijaldemokratske stranke
4. Demokršćanske stranke

Konzervativne stranke predstavljaju određeni način razumijevanja čovjeka u povijesti i čovjekova djelovanja u obliku protu kretanja. Temelje se na ideologiji konzervativizma kojoj su glavne karakteristike protivljenje modernizaciji i revolucijama te zagovaranje stabilnosti poretka i oslonac na tradiciju. Njihovi se programi ne zadržavaju samo na području politike nego su čak i važniji u području kulture, gdje zastupaju tradicionalističko mišljenje. To je, zapravo, ideologija kojoj je cilj očuvanje reda i mira na račun društvene jednakosti i osobnih sloboda. Danas su to najčešće desničarske stranke.

Liberalne stranke nastaju kao pokret građanstva protiv sustavnih ograničenja življenja i neograničene vlasti vladara. Načelom napretka traži se sloboda i pravo. U programu tih stranaka očituje se tri sastavnice:

- Filozofsko-duhovni temelj – Ideja slobodne osobe i vjere u um i razum.
- Načela moderne demokracije – Suverenitet naroda, dioba vlasti, sustav ljudskih i građanskih prava i sloboda, legitimitet.
- Gospodarski temelji – Privatno vlasništvo, slobodna konkurencija, tržišno gospodarstvo.

Socijaldemokratske stranke utemeljuju sastavnice političkog djelovanja produblјivanjem političke demokracije i socijalnih sadržaja. Svoje ciljeve postižu reformističkim metodama. Pojam reformizma oznaka je socijaldemokracije europskih zemalja (Njemačke, Austrije, Velike Britanije). Nastanak i razvoj socijaldemokracije najlakše se prati kroz povijest njemačkih socijaldemokratskih partija.

Demokršćanske stranke su utemeljene na socijalnom kršćanskom nauku, točnije na nauku Katoličke crkve od 1891. do 1991., u kojem su osnovne vrijednosti čovjek i njegovo dostojanstvo. Bazirajući se na čovjekovim slobodama, ograničenja se postavljaju unutar poruka iz evanđelja i nasuprot marksističkom načelu „zajedničkih dobara“, totalitarne kolektivnosti i liberalističkih osobnih probitaka koji isključuju solidarnost.

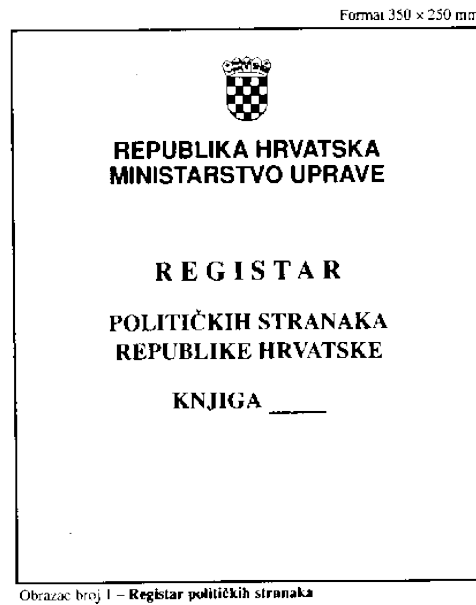
Registrirane političke stranke su udruge čiji su ciljevi izraženi u programu i statutu usmjereni na stvaranje i oblikovanje političke volje te političko djelovanje građana, a koje su upisane u Registar političkih stranaka Republike Hrvatske koji vodi Središnji državni ured za upravu. U registar se upisuju političke stranke koje ispunjavaju formalne uvjete prema Zakonu o političkim strankama (jedan od uvjeta je da političku stranku mogu osnovati najmanje 100 punoljetnih, poslovno sposobnih državlјana Republike Hrvatske). Upisom u registar politička stranka postaje pravna osoba, te može djelovati na području Republike Hrvatske u skladu sa svojim statutom.

<https://uprava.gov.hr/o-ministarstvu/ustrojstvo/uprava-za-opcu-upravu/registri/registar-politickih-stranaka/825>, 02.05.2016.)

Parlamentarne političke stranke su registrirane političke stranke koje su zastupljene u parlamentu (Hrvatskom saboru) putem zastupnika s njihovih izbornih lista.

Slika 6. Obrazac registra političkih stranaka u Republici Hrvatskoj

Format 350 x 250 mm

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO UPRAVE

R E G I S T A R
POLITIČKIH STRANAKA
REPUBLIKE HRVATSKE

KNJIGA _____

Obrazac broj 1 – Registar političkih stranaka

Izvor: <http://zakon.poslovna.hr/Public> (04.05.2015.)

3.1. Ekspanzija političkih stranaka nakon osamostaljenja

Prema podacima Hrvatske informacijsko-dokumentacijske referalne agencije u Hrvatskoj su u 2016. godini aktivne 152 političke stranke, 20 parlamentarnih, odnosno stranaka koje imaju svoje zastupnike u 8. sazivu Hrvatskog sabora.

Najjača stranka od osnutka Republike Hrvatske te stranka koja okuplja najveći broj članova je Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), koja je u 20 godina hrvatske demokracije samo od 2000. Do 2003. Godine bila u oporbi, izgubivši izbore od koalicije „4+2“. Političke stranke koje također okupljaju značajan broj članova su i Socijalno demokratska partija (SDP), Hrvatska narodna stranka (HNS), Hrvatsko socijalno-liberalna stranka (HSLs) te Hrvatska seljačka stranka (HSS). Ostale stranke na hrvatskoj političkoj sceni jesu i Istarski demokratski sabor (IDS), izrazito regionalna stranka koja ima svoje zastupnike u svim sazivima Sabora, Hrvatski demokratski savez Slavonije i Baranje (HDSSB), regionalna stranka koja je nastala kao produkt sukoba pojedinih članova HDZ-a, Hrvatska stranka prava (HSP), te SDSS kao stranka koja zastupa interese srpske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj.

Tijekom postojanja SFRJ, Komunistička partija Hrvatske bila je jedina stranka u političkom životu Hrvatske. Pad komunističkog sustava na istoku Europe te raspad umjetnih državnih tvorevina, izazvao je krizu i u tadašnjoj federaciji na jugoistoku Europe te se poslije dugih stoljeća pojavila prilika da hrvatski narod ostvari težnje za svojom, samostalnom i neovisnom državom. Prve političke stranke osnivaju se 1989. godine, a to su:

(<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49237>, 02.05.2016.)

1. Hrvatska socijalno-liberalna stranka (HSLs)

- 20. Svibnja 1989. Godine osnovana je Hrvatska socijalno-liberalna stranka, prva politička stranka nakon 40 godina jednostranačkog socijalističkog sustava. To je bila prva demokratska stranka osnovana u Hrvatskoj za vrijeme komunističkog režima, a njezin prvi predsjednik bio je Slavko Goldstein. Dražen Budiša bio je izabran za predsjednika stranke 1990. Godine, a ujedno je bio i njen najznačajniji i najdugovječniji predsjednik.

(<https://www.hsll.hr/povijest-stranke/>, 05.05.2016.)

Slika 7. Logo HSLS-a

Izvor: <http://www.hsls.hr> (05.05.2016.)

2. Hrvatska demokratska zajednica (HDZ)

- 17. Lipnja 1989. Godine stranka je osnovana, a službeno je upisana u registar političkih stranaka 5. Veljače 1990. Godine. Na čelu s dr. Franjom Tuđmanom HDZ je pobijedio na prvim višestranačkim izborima, osvojivši 205 od ukupno 351 zastupničkog mjesta. Od tada pa do danas pojedinačno je najjača politička stranka u Republici Hrvatskoj. HDZ je bio na vlasti od prvih višestranačkih izbora 1990. Godine do 2000. Godine, kada gubi izbore od koalicije šest stranaka. Na izborima 2003. Godine ponovno pobjeđuje te vlada u koaliciji s manjim strankama i nacionalnim manjinama. Tada premijer postaje dr. Ivo Sanader, koji drugi mandat osvaja na izborima 2007. Godine, formirajući koaliciju s HSS-om, HSLS-om, HSU-om te manjinama.

(<http://www.hdz.hr/mi-smo/povijest>, 05.05.2016.)

Slika 8. Logo HDZ-a

Izvor: <http://www.hdz.hr> (05.05.2016.)

3. Hrvatska seljačka stranka (HSS)

- U okviru snažnog pokreta za pluralizam i demokraciju u Hrvatskoj, javljaju se dvije skupine starih članova HSS-a, jedna skupina organizira 20. Studenog 1989. Godine obnoviteljsku/osnivačku skupštinu. Za predsjednika je izabran dr. Nikica Novaković, za prvog potpredsjednika Ivan Zvonimir Čičak, za drugog Tomislav Jugović. Stranka biva legalizirana u veljači 1990. Godine, zajedno sa drugim novoosnovanim strankama (HSLS, HDZ i dr.). HSS sudjeluje u izvršnoj vlasti jer je na parlamentarnim izborima koalirao s HDZ-om.

(<http://www.hss.hr/o-nama/povijest/>, 06.05.2016.)

Slika 9. Logo HSS-a

Izvor: <http://www.hss.hr> (06.05.2016.)

Nakon usvajanja amandmana na Ustav SRH o priznavanju višestranačja, 14. veljače 1990. godine, stvoren je registar političkih stranaka, u koji su upisane tijekom 1989. Godine osnovane stranke. Od 1990. godine pa do 2016. godine osnovan je veliki broj političkih stranaka, a neke su imale znatan utjecaj na demokratski život Republike Hrvatske.

(<https://data.gov.hr/dataset/registar-politickih-stranaka-republike-hrvatske>, 06.05.2016.)

Političke stranke koje su utemeljene od 1990. godine:

1. Socijaldemokratska partija Hrvatske (SDP)

- Stranka je utemeljena 3. studenog 1990. godine, a nastala je iz socijaldemokratskog krila bivšega Saveza komunista Hrvatske; krajem godine usvaja socijaldemokratsko usmjerenje i mijenja ime u Savez komunista Hrvatske- Stranka demokratskih promjena. Godine 1993. Stranka mijenja naziv u SDP- Socijaldemokratska partija Hrvatske.

(<http://politika.com/kratka-povijest-sdp-a>, 06.05.2016.)

Slika 10. Logo SDP-a

Izvor: <http://www.sdp.hr> (06.05.2016.)

2. Hrvatska narodna stranka (HNS) – liberalni demokrati

- Stranka djeluje već više od 20 godina na hrvatskom političkom prostoru prema načelima liberalne demokracije i građanskog društva. Nakon Savke Dabčević-Kučar i Radimira Čačića, na čelu HNS-a osam godina se nalazila prof. dr. Vesna Pusić. Nakon nje na čelo HNS-a ponovno 2008. godine dolazi Radimir Čačić.

(<http://www.hns.hr/povijest-hns-a/>, 06.05.2016.)

Slika 11. Logo HNS-a

Izvor: <http://www.hns.hr/> (06.05.2016.)

3. Hrvatska stranka prava (HSP)

- To je politička stranka desne orijentacije. Poziva se na načela Stranke prava, utemeljene 1861. Godine, i nauk njena osnivača Ante Starčevića. U veljači 1990. Godine osnovan je Poticajni odbor za obnavljanje Hrvatske stranke prava i 27. Veljače 1990. Godine stranka je registrirana, kao 18. Politička stranka u Hrvatskoj. Prvi predsjednik stranke bio je Dobroslav Paraga. Tijekom 1993. Godine u stranci nastaje raskol, a na izvanrednom saboru HSP-a za predsjednika je izabran Anto Đapić, koji na izborima 1995. Godine stranku uvodi u Sabor. Današnji predsjednik stranke je Danijel Srb.

(<http://www.hsp.hr/povijest-hsp/>, 10.05.2016.)

Slika 12. Logo HSP-a

Izvor: <http://www.hsp.hr> (10.05.2016.)

4. Istarski demokratski sabor (IDS)

- Utemeljen je 14. Veljače 1990. Godine, a osnivač i prvi predsjednik bio je Ivan Pauletta, no već 1991. Godine mijenja ga Ivan Jakovčić, koji je i danas na čelu stranke. IDS je politička stranka regionalnog lokalpatriotskog i socijalno-liberalnog opredjeljenja te je najveća regionalna stranka u Republici Hrvatskoj. Osnovna programska deklaracija IDS-a zalaže se za demokratizaciju Hrvatske, autonomiju Istre i stvaranje euroregije Istre.

(<http://www.ids-ddi.com/>, 10.05.2016.)

Slika 13. Logo IDS-a

Izvor: <http://www.ids-ddi.com> (10.05.2016.)

5. Hrvatski demokratski savez Slavonije i Baranje (HDSSB)

- Stranka osnovana 2005. Godine nakon političkog razlaza suosnivača i dugogodišnjeg člana HDZ-a Branimira Glavaša i tadašnjeg predsjednika stranke Ive Sanadera. HDSSB je parlamentarna politička stranka centra, blago konzervativna, ali jasno regionalno usmjerena. Utemeljitelj stranke je Branimir Glavaš, a predsjednik Vladimir Šišljagić.

(<http://www.hdssb.hr/>, 10.05.2016.)

Slika 14. Logo HDSSB-a

Izvor: <http://www.icv.hr> (10.05.2016.)

6. Samostalna demokratska srpska stranka (SDSS)

- Stranka je formirana 1997. Godine na području istočne Slavonije, koje je tada bilo pod upravom UNTAES-a, odnosno na bivšem području Republike Srpske Krajine, koje je temeljem Erdutskog sporazuma mirno prelazilo pod hrvatski suverenitet. Većina članova nove stranke bili su bivši članovi SDS-a koji su se udružili sa srpskim političarima koji su u vrijeme rata djelovali na području Hrvatske, poput Milorada Pupovca. SDSS djeluje kao politička stranka koja zastupa interese srpske etičke zajednice u Hrvatskoj.

(<http://sdss.hr/nastanak-i-razvoj/>, 12.05.2016.)

Slika 15. Logo SDSS-a

Izvor: <http://www.sdss.hr> (12.05.2016.)

3.2. Bipolarizacija hrvatske političke scene

Bipolarizacija je, kao što samo ime kaže, svođenje političke scene na samo dva pola, dvije politički relevantne stranke. Prvo što je potrebno napomenuti je činjenica da to stanje u Hrvatskoj ima korijene i podlogu u političkoj podsvijesti, koja seže puno dalje od današnje političke raspodjele snaga – točnije sve do Drugog svjetskog rata (a moguće i ranije). (<http://politika.com/bipolarizacija-uzroci-posljedice>, 14.05.2016.)

Istina je da se od II svjetskog rata vuče podjela na «partizanski» i «ustaški» blok. Ta podjela se duboko ukorijenila pomoću brojnih patnji kroz koje su obje strane prolazile u posljednjih sedamdeset godina. Ona je i dan danas tu – kao jedna parapolitička psihološka pozadina, ultimativno stvarajući savršenu podsvjesnu podlogu za bipolarizaciju. Iskreno, tu nema brzog lijeka, i jedino duži vremenski period stabilne demokracije može umanjiti utjecaj te podjele.

Najveći uzroci bipolarizacije političke scene su izborni zakoni i odgovornost imaju velike političke stranke koje to najviše potenciraju.

Prvi i najveći uzrok sve veće bipolarizacije leži u *izbornom zakonu*. Kod njega čak toliko problem i nije D'Hondtova metoda, već velik broj izbornih jedinica, mali broj zastupnika koji se bira po pojedinoj jedinici i visok izborni prag. Da bi se na tom području popravila stvar, nužno je smanjiti broj izbornih jedinica, povećati broj zastupnika koji se bira u svakoj jedinici i najvažnije – smanjiti izborni prag na 3%.

Ne manje važan uzrok bipolarizacije je politika koju po tom pitanju provodi HDZ. Dolaskom Milanovića na čelo SDP-a, Sanader je dobro procijenio da mora oko HDZ-a skupiti sav birački potencijal desnice kako bi se suprotstavio mladom licu, i novom naletu političkog optimizma. Stoga je kompletna izborna kampanja vladajuće stranke bila usmjerena na dobivanje glasova iz svih stranaka „desnije od SDP-a“. U tom kontekstu savršeno je jasno zašto je Sanader na predizbornim skupovima slao poruke „glasačima HSS-a, HSL-a i HSP-a, da daju svoj glas HDZ-u jer će inače glasati za SDP“. Još jedan način na koji je Sanader vodio kampanju koja je intenzivno vodila ka bipolarizaciji političke scene su bili famozni crveno-plavi plakati. Bez da se ulazi u istinitost poruka koje su se nalazile na tim plakatima, poruka je već na vizualnoj razini bila jasna: birati se može samo između „crvenih“ i „plavih“.

Slika 16. Predizborni plakat HDZ-a

Izvor: <http://politika.com> (15.05.2016.)

SDP je s druge strane vodio podijeljenu politiku. Na plakatima je dominirala «Ti odlučuješ!» motivacijska kampanja koja je pozivala na izlazak na izbore – čak i bez direktnih zahtjeva da se glas pokloni toj stranci. No s druge strane, na verbalnoj razini, Milanović je prihvatio oštar politički duel, i za razliku od Račana – uzvratio. Što je samo po sebi bio bipolarizirajući efekt, jer se nudio dvije jasno suprotstavljene opcije među kojima je ljudima jednostavno lakše birati.

Slika 17. Predizborni plakat SDP-a

Izvor: <http://www.sdp-kz.com> (15.05.2016.)

U cijeloj toj političkoj igri, veliku ulogu su u bipolarizaciji odigrale i male stranke, koliko god se one danas žalile na pogubne posljedice tog efekta. I tu u prvom redu odgovornost nosi koalicija HSS-HSLS. Nitko, naime, ne voli kupovati mačka u vreći, a to je upravo politika koju je nudila ta koalicija – baš kao i Tomčić četiri godine ranije. Namjerno plasiranje nejasnih poruka o budućim koalicijama i držanje otvorenih vrata prema objema stranama, doveo je te stranke da još jednom ostvare rezultate manje od očekivanih.

Nakon toga je uslijedila još jedna akcija te koalicije, koja će najvjerojatnije rezultirati još bipolariziranim scenom: nakon što je HDZ iz njihovog biračkog tijela izvukao sve desne simpatizere, koalicija se u postizbornom razdoblju ipak okrenula Sanaderu. To je potez koji je zasigurno odbio većinu njihovih glasača koji su intenzivno željeli promjenu dotadašnje politike, a koji, po dotadašnjim pokazateljima, čine većinu.

Pored te „koaličijske“ odgovornosti, od malih stranaka je svoju ulogu u bipolarizaciji političkog prostora odigrao i HSP, i to najviše kroz političko djelovanje svog predsjednika, Ante Đapića. Stoga je sve četiri godine odigravao pozadinsku potporu HDZ-u u Saboru, dok je sa kritikom prema vladajućoj stranci u predizbornoj kampanji krenuo prekasno i preslabo.

Sanader za to vrijeme nije pokazao nimalo obzira prema stranci koja mu je četiri godine čuvala leđa, i kroz nekoliko poteza (Rožić, zabrana emitiranja predizbornog spota, preuzimanje na državni proračun izgradnju dvorane u Osijeku, prljava kampanja prema HSP-u) u potpunosti potopio tu stranku.

Posljedice su, bar što se manjih stranaka tiče, očigledne – sve gube na snazi, i sve uspijevaju još jedino u područjima gdje uspješno drže lokalnu vlast, pa birači «iz prve ruke» vide da se za te stranke ipak isplati glasati.

Daljnja posljedica bipolarizacije se očituje i u programskom djelovanju malih stranaka – sve one svoje programe sve više partikulariziraju kako bi se direktno obratili točno određenom sloju pučanstva, ili što je još češće, političke programe počinju sve više vezati za lokalne sredine u kojima su uspješni. Takvo ponašanje aktivira proces povratne sprege, jer partikularizacija političkih programa opet sve više jača bipolarizaciju, budući se na taj način manje stranke udaljavaju od svih ostalih birača (van ciljane skupine).

No velike stranke također trpe u takvoj situaciji. Iako se na prvi pogled čini da velike stranke u bipolarizaciji samo profitiraju – biračka baza im je sve šira i sve stabilnija, a programi sve sadržajniji i detaljniji, i tu postoji problem. Naime, bipolarizacija dovodi do toga da se u dvije najveće stranke okuplja sve širi broj političkih ideja i osobnosti, što nužno vodi do unutarstranačkih tenzija, i u krajnosti unutarstranačkih struja i sukoba.

Takva šarolika politička scena unutar jedne stranke možda dobro funkcionira u SAD-u, gdje su svi izbori u biti personalni, pa birači biraju određenu osobu sa svim njenim jasno deklariranim stavovima (koji se često i ne slažu sa proklamiranim stavovima njegove stranke), no u Hrvatskoj u kojoj osovinu političkog djelovanja čine stranke, stvar zasigurno ne može tako funkcionirati.

Pored djelovanja samih stranaka, koje su nužno motivirane vlastitim partikularnim interesima, postoji i javna inicijativa koja bi mogla proces bipolarizacije preokrenuti, ili ako ništa drugo, barem usporiti. Prvo tu je mogućnost djelovanja prema Ustavnom sudu na osnovi kršenja izbornog zakona na izborima. Odluka Ustavnog suda koja bi primorala Sabor da do slijedećih izbora „popravi“ izborni zakon, otvorila bi vrata promjeni izbornog zakona prema modelu koji ne bi bio toliko naklonjen bipolarizaciji.

Drugi vid djelovanja je puno jednostavniji, ali i puno teži za provesti. Radi se o političkoj odgovornosti glasača, koji bi – ukoliko im je uistinu stalo do zaustavljanja bipolarizacije, trebali ostati vjerni svojim prvotnim izborima i ne pokleknuti pred predizbornim kampanjama i u kratkom vremenu montiranim „presudnim izborima“. Vlada vlada četiri godine, i to vrijeme politički odgovorna javnost treba se posvetiti praćenju političkih zbivanja, donošenju svojih odluka, i na kraju glasanju – sve u skladu sa svojim dugoročnijim uvjerenjima i preferencijama.

3.3. Koalicije među strankama

Koalicija je izraz kojim se označava savez određenih organizacija u svrhu postizanja određenog cilja, najčešće neformalne naravi i sklopljen na kraći rok. Taj se izraz koristi u politici, i nešto rjeđe u ekonomiji. U međunarodnoj politici koalicija najčešće označava skup država koje su se privremeno udružile u svrhu odstranjivanja zajedničke prijetnje. U unutrašnjoj politici se izraz koalicija najčešće koristi za saveze političkih stranaka, sklopljenih prije ili poslije parlamentarnih izbora u državama koje koriste parlamentarni tip društvenog uređenja. (<http://www.hrleksikon.info/definicija/koalicija.html> , 20.05.2016.)

Stranke - najčešće ideološki i interesno srodne - se prije izbora udružuju kako se ne bi natjecale jedna protiv druge odnosno dobile maksimalni broj glasova i mjesta u parlamentu. Takvi se nazivaju *predizbornim koalicijama*. Nakon izbora, ukoliko nijedna stranka nema većinu u predstavničkom tijelu, nova vlast se formira od predstavnika različitih stranaka temeljem sporazuma koji se naziva *postizbornom koalicijom*. Takvi se režimi nazivaju koalicijskim vladama.

Parlamentarni izbori 2000. godine, odnosno *Izbori zastupnika u Zastupnički dom Hrvatskog sabora* (tada još uvijek pod nazivom *Hrvatski državni sabor*) održani su 3. siječnja 2000. godine, pa se nazivaju često i *trećesiječanjskim izborima*. Ovi izbori su bili po mnogočemu značajni, a može se reći da označavaju kraj prvog desetogodišnjeg razdoblja u povijesti samostalne Hrvatske. Na ovim izborima HDZ je po prvi put od samostalnosti izgubio vlast, a većinu u Saboru je dobila koalicija sastavljena od šest stranaka – HSS-a, IDS-a, LS-a, HNS-a, HSLS-a i SDP-a (tzv. *šestorka*), iako je HDZ pojedinačno dobio najviše mjesta.

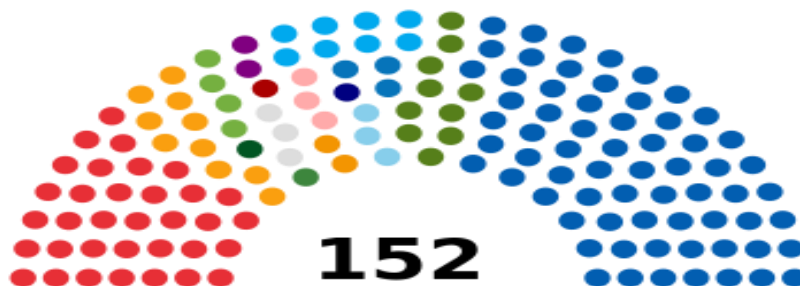
Slika 18. Rezultati izbora 2000. Godine

Izvor: <http://www.prglas.com> (20.05.2016.)

Izbori za zastupnike u Hrvatski sabor održali su se 23. studenog 2003. godine. Budući da je HDZ pojedinačno dobio najviše zastupničkih mjesta te podrške koalicije HSLS - DC, nekoliko zastupnika nacionalnih manjina, HSU-a i HSS-a, predsjednik Republike Hrvatske Stjepan Mesić povjerio je mandat za sastavljanje Vlade Ivi Sanaderu.

Slika 19. Rezultati izbora 2003. Godine

Izvor: <http://hr.prglas.com> (20.05.2016.)

Izbori za zastupnike u Hrvatski sabor održani su 25. studenog 2007. Godine. Na tim izborima niti jedna stranka nije dobila apsolutnu većinu, a HDZ je osvojio najviše mandata (66), SDP je bio drugi s 56 mandata. Kuriozitet izbora bila je nepravilnost oko broja birača – upozoreno je na problem neažuriranih popisa birača za inozemstvo odnosno velik broj preminulih birača na izborima. Ipak, Mesić je mandat za sastavljanje Vlade dao Ivi Sanaderu, koji je uspio sastaviti većinu od 82 zastupnika, sklapajući koalicijski sporazum s HSS-om i HSLS-om, te SDSS-om i još nekim predstavnicima manjina. Šesti saziv Hrvatskog sabora konstituiran je 11. siječnja, a povjerenje novoj Vladi izglasano je 12. siječnja 2008. godine.

Slika 20. Rezultati izbora 2007. Godine

Izvor: <http://hr.prglas.com> (20.05.2016.)

Izbori za zastupnike u Hrvatski sabor raspisani su odlukom Predsjednika RH, te održani 4. prosinca 2011. Godine. Ovim izborima s vlasti je uklonjen HDZ, a zamijenila ga je Kukuriku koalicija predvođena SDP-om.

Ukupni rezultati izbora (po broju mandata u Hrvatskom Saboru): Kukuriku koalicija - 80 + 1 mandat, HDZ-HGS-DC - 44 + 3 mandata, Hrvatski laburisti - Stranka rada - 6 mandata, HDSSB - 6 mandata, Neovisna lista Ivan Grubišić - 2 mandata, HSS - 1 mandat, HSP dr. Ante Starčević-HČSP - 1 mandat, SDSS - 3 mandata, češka i slovačka manjina - 1 mandat, ostale manjine - 4 mandata

Kukuriku koalicija je koalicija hrvatskih političkih stranaka koje su donijele odluku o zajedničkom izlasku na izbore zastupnika za Hrvatski sabor 2011. godine s ciljem sastavljanja koalicijske Vlade. Sastoji se od četiriju političkih stranaka: SDP-a, HNS-a, IDS-a, HSU-a. Osnovana je 2010. godine. Koalicija se sastoji se od četiri stranke ljevice i lijevog centra:

- Socijaldemokratska partija Hrvatske, predsjednik Zoran Milanović,
- Hrvatska narodna stranka, predsjednik Vesna Pusić,
- Istarski demokratski sabor, predsjednik Ivan Jakovčić,
- Hrvatska stranka umirovljenika, predsjednik Silvano Hrelja.

Slika 21. Izvorni simbol „Kukuriku koalicije“

Izvor: <http://metro-portal.rtl.hr> (20.05.2016.)

Izbori za Osmi saziv Hrvatskog sabora održani su 8. studenoga 2015. godine. Birači su birali svih 151 zastupnika Hrvatskog sabora: 140 iz deset izbornih jedinica na teritoriju Republike Hrvatske, 3 predstavnika dijaspe i 8 predstavnika nacionalnih manjina. Na izborima HDZ-ova Domoljubna koalicija relativni je izborni pobjednik s osvojenih 59 mandata, iznenađenje izbora je Most nezavisnih lista s 19 mandata. SDP-ova koalicija Hrvatska raste ima 56 mandata, IDS tri, HDSSB i stranka Milana Bandića po dva, po jedan Uspješna Hrvatska i Živi zid.

Domoljubna koalicija, savez je osam desnih političkih stranaka na čelu s tada oporbenom Hrvatskom demokratskom zajednicom koji je službeno sklopljen 21. rujna 2015. godine u Vukovaru radi zajedničkog nastupa na izborima za Hrvatski sabor. U Domoljubnoj koaliciji su HDZ, HSS, HSP AS, BUZ, HSLS, HRAST, HDS i ZDS.

Slika 22. Domoljubna koalicija

Izvor: <http://www.hkv.hr> (20.05.2016.)

Njen glavni suparnik bila je koalicija Hrvatska raste na čelu s vladajućom Socijaldemokratskom partijom. Na samim izborima osvojila je relativnu većinu u 5 od 10 izbornih jedinica u Hrvatskoj, odnosno 3 mjesta rezerviranih za hrvatsku dijasporu, te je tako dobila ukupno 59 od 151 saborskog mjesta.

Slika 23. Hrvatska raste

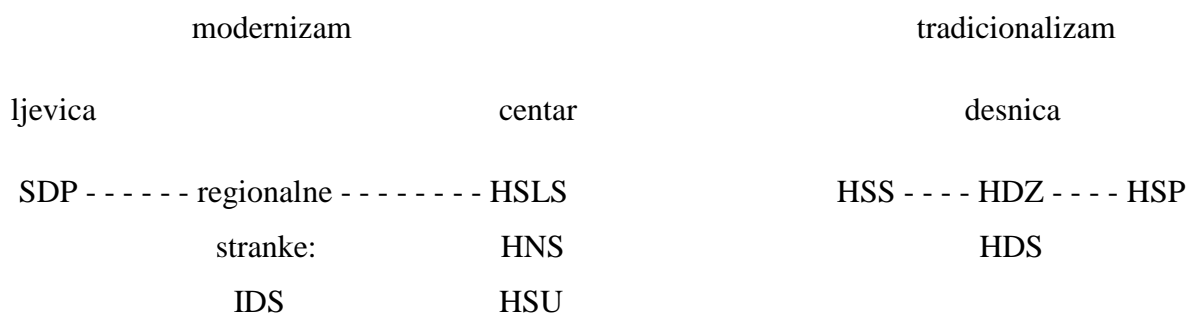

Izvor: <http://www.sdp.hr> (20.05.2016.)

4. Ideološka podjela stranačke scene u Republici Hrvatskoj

Sociološka i politološka istraživanja istraživačke grupe Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu u povodu izbora 1992. Godine pružaju opsežan empirijski materijal na temelju kojeg se mogu donijeti određeni analitički zaključci. Niz parametara ukazuje na to da su se u biračkom tijelu Hrvatske formirala tri osnovna politička bloka s prepoznatljivim sociostrukturnim, političkim i ideološko-vrijednosnim razlikama. Koristeći tradicionalne političke nazive, koje rabe i sami politički akteri, može se govoriti o lijevom, centrističkom i desnom političkom bloku. Ta se trojna podjela može predočiti i unutar kontinuuma političkih uvjerenja birača između tradicionalističkog i modernističkog pola. Unutar takvog kontinuuma distanca između desnog i centrističkog bloka veća je nego između centra i lijevog bloka. Utoliko se može govoriti i o tendencijski dihotomnom strukturiranju stranačkog sustava: to znači da se glavna polarizacija zbiva između tradicionalističke desnice s jedne strane te modernističkog centra i ljevice s druge strane. (Zakošek, 1994.)

Zorno se ta struktura može prikazati na sljedeći način:

4.1. Političke stranke desne orijentacije

Politička desnica je sintagma kojom u aktualnom političkom životu označavamo uglavnom konzervativne struje unutar političkog spektra. Polazi od različitosti pojedinaca, pa stoga podržava ili prihvća društvenu hijerarhiju. Stoga smatra da proizlazi nejednakost kao "neizbježna", "prirodna", "normalna" i "poželjna".

Razlikuju se stavovi

- *klasične desnice* (koja smatra opravdane razlike ljudi po nasljeđu i obiteljskoj tradiciji);
- *liberalne desnice* (koja drži nejednakost samo opravdanom ako je rezultat poštenog tržišnog natjecanja).

Desni blok političkih stranaka obuhvaća široku paletu u koju spadaju monarhističke, aristokratske, teokratske, reakcionarne i kontrarevolucionarne stranke. Ekstremna desnica obuhvaća i fašizam ili nacionalni socijalizam odnosno nacizam. Međutim u ideologiji fašizma postoje elementi ljevice i desnice.

U Hrvatskoj desnom bloku pripadaju:

- Hrvatska demokratska zajednica - HDZ,
- Hrvatska stranka prava - HSP,
- Hrvatska seljačka stranka - HSS,
- Hrvatska demokršćanska stranka - HDS,

Hrvatska demokratska zajednica – HDZ

Hrvatska demokratska zajednica osnovana je 17. Lipnja 1989. Godine u prostorijama NK „Borac“ na Jarunu. Na toj je skupštini prvim predsjednikom stranke imenovan dr. Franjo Tuđman. Iz skućenih prostorija nogometnog kluba HDZ je započeo politički uspon kojega je prva formalna potvrda bila pobjeda na prvim višestranaćkim izborima u svibnju 1990. Godine s osvojenih 60% zastupnićkih mjesta u Hrvatskom Saboru. HDZ je hrvatska državotvorna stranka koja ne odstupa od temeljnih načela prema kojima je stranka koja okuplja sve slojeve hrvatskog naroda i drugih građana Republike Hrvatske, na načelima demokracije i kršćanske civilizacije, te na tradiciji i identitetu hrvatskog društva i naroda. (<http://www.hdz.hr/misimo/povijest> , 21.05.2016.)

Neke temeljne odredbe statuta HDZ-a su:

1. HDZ je narodna stranka koja okuplja sve slojeve hrvatskog naroda i drugih građana Hrvatske, čiji se program temelji na domoljublju, načelima demokracije i kršćanske civilizacije te drugim vrijednostima koje su u tradiciji hrvatskog naroda.
2. HDZ je narodna i socijalna stranka jer zastupa interese svih društvenih slojeva.
3. HDZ je suvremena stranka jer uvažava dosege moderne uljudbe.
4. HDZ je slobodnjačka stranka jer promiče ideju i sustav slobode za svakog i svagdje.
5. HDZ je nacionalna i državotvorna stranka jer promiče hrvatski nacionalni interes, čuva tradiciju i identitet hrvatskog naroda i vrijednosti Domovinskog rata.
6. HDZ je europska stranka jer prihvaća europske standarde i budućnost Hrvatske vidi u Europi.

Slika 24. Zastava HDZ-a

Izvor: <http://www.vecernji.hr> (21.05.2016.)

Slika 25. Izvorni grb HDZ-a

Izvor: <http://zeljko-heimer-fame.from.hr> (21.05.2016.)

Hrvatska stranka prava – HSP

Hrvatska stranka prava je demokratska politička stranka, koju je 1861. godine utemeljio otac domovine – dr. Ante Starčević, a bila je zabranjena 6. siječnja 1929. godine, te obnovljena 25. veljače 1990. godine. Hrvatska stranka prava (HSP) je nedvojbeno najstarija politička stranka u modernom smislu na prostoru današnje Hrvatske te Bosne i Hercegovine. Utemeljena je 26. lipnja 1861., kada su u Hrvatskom saboru dr. Ante Starčević i dr. Eugen Kvaternik izložili načela i temelje pravaštva. U prva dva desetljeća stranka raste, razvija se, biva zabranjivana, prolazi Rakovički ustanak 1871. u kojemu pogiba Kvaternik, vodeći članovi bivaju potom proganjani i zatvarani. Iz tog razdoblja treba spomenuti “Naputak članovima Stranke prava”, objavljen 1871. u pravaškom časopisu “Hrvatska”, u kojem Starčević izlaže kroz 30 točaka temeljne smjernice za političko djelovanje. U Zagrebu je 1. ožujka 1919. objavljen “Republikanski program” HSP-a, kojeg potpisuju predsjednik HSP-a dr. Vladimir Prebeg te glavni tajnik i budući poglavnik Nezavisne Države Hrvatske, dr. Ante Pavelić. S time započinje novo razdoblje djelovanja HSP-a i parlamentarne borbe za hrvatsku državnu neovisnost. Proglašenjem diktature kralja Aleksandra Karađorđevića 6. siječnja 1929. zabranjuje se rad HSP-a radi čega jedan manji dio pravaša odlazi u inozemstvo, tražeći nove putove za ostvarenje konačnog cilja. (<http://www.hsp.hr/povijest-hsp/> , 21.05.2016.)

Uoči prvih višestranačkih i demokratskih izbora u Hrvatskoj, grupa državotvornih domoljuba 25. veljače 1990. obnavlja u Zagrebu HSP i donosi “Temeljna načela”.

Danas HSP djeluje kao moderna stranka desnog centra, čija se politika zasniva na konzervativnom, odnosno demokršćanskom svjetonazoru, koračajući kao i prije ponosno i dosljedno putem hrvatskog državnog prava.

Od obnove 1990. do danas na čelu stranke su bili Dobroslav Paraga (1990.-1993.), dr. Boris Kandare (1993.-1996.) i Anto Đapić (1996.-2009.), a sadašnju dužnost predsjednika HSP-a obnaša Daniel Srb (od 2009.).

Slika 26. Zastava HSP-a

Izvor: <http://zeljko-heimer-fame.from.hr> (21.05.2016.)

Hrvatska seljačka stranka – HSS

Hrvatska seljačka stranka je konzervativna politička stranka u Hrvatskoj osnovana 1904. Godine pod imenom Hrvatska pučka seljačka stranka. 1920. Godine mijenja ime u Hrvatska republikanska seljačka stranka, a 1925. godine u današnje. Osnovali su je braća Stjepan i Antun Radić. Hrvatska seljačka stranka povijesno spada među najznačajnije hrvatske političke stranke zahvaljujući svom utjecaju među Hrvatima u Austro-Ugarskoj i Kraljevini Jugoslaviji. Zalagala se na opću demokratizaciju hrvatskog društva i rješavanje hrvatskog nacionalnog pitanja. Po svojim načelima bila je konzervativna stranka koja je smatrala hrvatsko seljaštvo, tada ogromnu većinu u hrvatskom društvu, temeljem hrvatskog naroda. (<http://www.hss.hr/o-nama/povijest/> , 21.05.2016.)

Bila je najprihvaćenija politička stranka među Hrvatima u prvoj polovici 20. stoljeća. HSS je preko svojih organizacija (Hrvatsko srce, Seljačka sloga) odigrao veliku ulogu u emancipaciji žena. Te organizacije bile su osnivane radi "unapređenja žene i socijalno i kulturno", a i radi toga da bi se "kod naših žena probudilo svijest ravnopravnosti žene s muškarcem" i radi "propagiranja ženskog prava glasa".

Godine 1989., u okviru snažnog pokreta za pluralizam i demokraciju u Hrvatskoj, javljaju se dvije skupine starih članova HSS-a, koje uz nekoliko mladih ljudi rade na obnovi stranke u domovini. Jedna skupina organizira 20. studenoga 1989. godine obnoviteljsku/osnivačku skupštinu. Za predsjednika je izabran dr. Nikola Novaković, za prvog potpredsjednika Ivan Zvonimir Čičak, za drugog Tomislav Jugović. Stranka biva legalizirana u veljači 1990. godine, zajedno s drugim novoosnovanim strankama (HSLs, HDZ i inima).

Neka od načela iz Statuta Hrvatske seljačke stranke su:

Polazeći od činjenice da je hrvatski narod ostvario svoju povijesnu težnju za vlastitom, međunarodno priznatom državom, HSS čini sve da se hrvatska država izgradi na načelima čovječnosti, slobode, demokracije, mirotvorstva, znanja pravne države, socijalnih pravica, zaštite čovjekova zdravlja i zaštite čovjekove okoline, te da njezine gospodarske temelje čine obiteljska gospodarstva. HSS želi svojim praktičnim djelovanjem izboriti takav položaj s kojeg može – kao stranka na vlasti, ili kao stranka u oporbi – bitno utjecati na utvrđivanje najvažnijih odrednica hrvatske politike, u smislu nauka braće Antuna i Stjepana Radića, kako je to utvrđeno u programu HSS-a.

Slika 27. Zastava HSS-a

Izvor: <http://www.hss.hr> (21.05.2016.)

Hrvatska demokršćanska stranka – HDS

Hrvatsku demokršćansku stranku utemeljuju hrvatski domoljubi. Utemeljuju je posve uvjereni da je Hrvatska demokršćanska stranka suvremena potreba hrvatskoga naroda i jedna od garancija kvalitetnog funkcioniranja hrvatske države. Utemeljuju je posve uvjereni da je siguran zalog uspješne hrvatske budućnosti. Hrvatska demokršćanska stranka je tumač i promicatelj istinskih humanističkih, nacionalnih i civilizacijskih stečevina i potreba hrvatskog naroda i svih građana Republike Hrvatske. Svoj politički nauk ona temelji na socijalnom nauku katoličke crkve, te na sintezi bogatih povijesnih, kulturnih i političkih iskustava svih hrvatskih naraštaja. Ta iskustva uzima kao osnovu za razumijevanje društvenih procesa, razumijevanje svojih građana i njihovih potreba, te razumijevanje međunarodnih subjekata kada je u pitanju njihov odnos prema hrvatskoj državi, dakako, vodeći računa o suvremenim međunarodnim političkim odnosima, te socijalno-psihološko-gospodarskim i političkim specifičnostima suvremene Hrvatske. (<http://www.demokrscanihds.hr/programska-nacela> , 21.05.2016.)

HDS promiče slijedeće vrijednosti i načela:

1. Čovjek je smisao i cilj, čovjek je najveća vrijednost za demokršćane.
2. Obitelj za demokršćane predstavlja najznačajniju prirodnu i društvenu osnovu iz koje osoba izrasta kao psihološki, emocionalno i duhovno biće spremno za izazove koje pruža život.
3. Za demokršćane država je političko teritorijalno sigurnosna cjelina čiji okvir omogućava da se provodi zaštita i ostvarenje interesa njenih građana na najbolji mogući način. Hrvatska država je država koja će trajati koliko i hrvatski narod.
4. Hrvatska država je država zemlja znanja i kulture.
5. Hrvatska država je slobodna, pravedna, pravna država, država rada.
6. Hrvatska država potiče stvaralaštvo i poduzetništvo.
7. Hrvatska država je socijalna i demokratska država.
8. Hrvatska država podjednako vodi brigu o svim njenim dijelovima.
9. Hrvatska država je miroljubiva država.

Slika 28. Logo HDS-a

Izvor: <http://www.demokrscanihds.hr> (21.05.2016.)

4.2. Stranke centra

U politici, odnosno političkoj teoriji centar je naziv koji označava pokrete, stranke i ideologije koje promoviraju stavove između tzv. Ljevice i desnice, odnosno pokušavaju pronaći srednji put između tih dviju ideologija. Ideologija koja promovira politički centar kao alternativu ljevici i desnici naziva se centrizam.

Stranke centra možemo podijeliti na: (<http://www.hrcak.srce.hr>, 21.05.2016.)

- Radikalni centar,
- Lijevi centar,
- Desni centar.

Radikalni centar je relativno novi izraz u politici i političkoj teoriji oko čije potpune definicije ne postoji usuglašenost, ali koji se često rabi radi opisivanja političke ideologije, pokrete i stranke koji izričito odbacuju krajnosti ljevice i desnice, kao i kompromis s njihovim umjerenijim inačicama (lijevi i desni centar), odnosno skretanje s tzv. čistog političkog centra. Izraz radikalni centar je na popularnosti dobio nakon završetka hladnog rata, kada je nestanak ideološke borbe ljevice i desnice mnoge naveo da opcije političkog centra prihvate kao jedine prikladne za suvremeni svijet. Uz pojam radikalni centar veže se i pojam *Treći put*.

Desni centar u politici i političkoj teoriji označava ideologije, pokrete i stranke koji po svojim temeljnim određenjima pripadaju desnici, ali po načinu ostvarenja tih ciljeva ili manjim dijelom svog programa pripadaju centru.

Stranke ili političke opcije koje se smatraju desnim centrom najčešće pokušavaju pronaći kompromis između konzervativne i liberalne ideologije.

Opcije desnog centra se najčešće vezuju uz demokršćanske stranke u mnogim državama, pogotovo u Europi. Pojam desnog centra se često rabi i za opis koalicijske vlade koju sačinjavaju stranke desnice i centra.

Lijevi centar je izraz u politici ili političkoj teoriji koji označava ideologije, pokrete i stranke koji po svojim temeljnim određenjima pripadaju ljevici, ali po načinu ostvarenja tih ciljeva ili manjim dijelom svog programa pripadaju centru. Stranke ili političke opcije koje se smatraju lijevim centrom najčešće nastoje pronaći kompromis između socijalističkih i liberalnih sadržaja u svojim ideologijama, najpoznatije stranke koje se smatraju lijevim centrom su stranke i pokreti socijaldemokratske orijentacije. Pojam lijevog centra često se rabi i za opis koalicijske vlade koju sačinjavaju stranke ljevice i centra.

U Republici Hrvatskoj političkim strankama centra pripadaju:

- Hrvatska socijalno – liberalna stranka (HSLŠ),
- Hrvatska narodna stranka (HNS),
- Hrvatska stranka umirovljenika (HSU).

Hrvatska socijalno – liberalna stranka - HSLŠ

HSLŠ je osnovan 20. svibnja 1989. godine pod imenom Hrvatski socijalno liberalni savez. Bila je to prva demokratska stranka osnovana u Hrvatskoj za vrijeme komunističkog režima. Prvi predsjednik Stranke bio je Slavko Goldstein. Dražen Budiša izabran je za predsjednika 1990. godine. Od veljače 1996. do 7. sabora HSLŠ-a u studenom 1997. godine predsjednik HSLŠ-a je Vlado Gotovac, a tada je za predsjednika Stranke izabran ponovno Dražen Budiša koji tu dužnost obnaša do prosinca 2003. godine. 17. siječnja 2004. godine na 11. saboru HSLŠ-a predsjednikom HSLŠ-a postaje dr.sc. Ivan Čehok. (<http://www.hsll.hr/povijest-stranke/> , 21.05.2016.)

HSLŠ je politička stranka centra kojoj je ishodište čovjek kao pojedinac te smatra da je slobodna samo ona zajednica u kojoj je slobodan i socijalno siguran svaki pojedinac kao najveća vrijednost. Zauzima se za: hrvatsku državu kao republiku liberalne demokracije u kojoj svi njezini državljani imaju ista prava, socijalnu koheziju koja se može uspostaviti samo ravnotežom interesa poduzetničkog sloja i kapitala s jedne i radno ovisnog pučanstva s druge strane, liberalne koncepcije koje su u parlamentarnim demokracijama dio većine stranačkih programa. Opća liberalna načela na kojima se utemeljuje i za koje se zauzima HSLŠ su sljedeća: svi ljudi imaju jednaka i neotuđiva prava, pravo na ograničenje arbitrarnosti vlasti, pravo na osnovnu zdravstvenu i socijalnu zaštitu, školovanje, biranje zanimanja, ekonomske slobode – slobode poduzetništva, pravo i mogućnost razvoja svih posebnosti (osobnih, kolektivnih, regionalnih, kulturnih i drugih), demilitarizacija i razoružanje, tolerancija i kultura političkog dijaloga, država višestranačke parlamentarne demokracije uz strogu podjelu vlasti i neovisnost sudstva, institucionalna zaštita manjinskog ili pojedinačnog mišljenja te autonomija gospodarskog i duhovnog života pojedinca.

Slika 29. Logo za 25 godina postojanja HSLS-a

Izvor: <http://www.rovinjski-liberali.com> (21.05.2016.)

Hrvatska narodna stranka – HNS

U dvadeset godina djelovanja na političkoj sceni Hrvatska narodna stranka – liberalni demokrati, bitno je doprinijela napretku i sazrijevanju hrvatske politike. Od samih početaka, kada se 13. Listopada 1990. Godine dvjestotinjak entuzijasta i vizionara okupilo u tadašnjem Klubu samoupravljača u Zagrebu, bilo je jasno da na političku scenu stupa politički projekt posve drukčiji od svega što se tada nudilo hrvatskim biračima.

Današnja Hrvatska narodna stranka "posudila" je ime od povijesne Narodne stranke koju su 1841. godine utemeljili Ivan Mažuranić, Ivan Kukuljević Sakcinski i Ljudevit Gaj: bilo je riječ o stranci koja je zagovarala otpor germanizaciji i mađarizaciji, snažan nacionalni identitet koji se očituje kroz svijest o vlastitoj povijesti, književnosti i njegovanje narodnog jezika u obrazovanju i javnom životu, te izgradnju tada vrlo suvremenih političkih i društvenih institucija.

Spoj velikana hrvatske politike, prve predsjednice i doživotne počasne predsjednice stranke Savke Dabčević Kučar, Mike Tripala, Srećka Bijelića, Dragutina Haramije, Krešimira Džebe, i mladih, uspješnih stručnjaka i znanstvenika, među kojima i kasnija predsjednica Vesna Pusić, postao je zaštitni znak HNS-a. Sve njih tada je okupila vizija Hrvatske koju HNS do danas beskompromisno zastupa – moderna, građanska država jednakopravnih i zadovoljnih građana.

Misija HNS-a je stvaranje prosperitetnog i pravednog društva utemeljenog na potpunom ostvarenju individualnih sloboda i potencijala svakog građanina Republike Hrvatske i Europske unije. Liberalna načela prostora slobode pojedinca i države koja ne zadire u taj prostor, za HNS moraju biti provedena u svim područjima ljudskog djelovanja. Od gospodarstva i poreza, preko obrazovanja, znanosti, zdravstva i kulture pa do državne i javne uprave, pravosuđa, izbornog sustava, ljudskih i građanskih prava – nepovrediva sloboda pojedinca temeljni je kriterij oblikovanja javnih politika. Sloboda pojedinca ne znači da se pojedincima daje 'pravo' na društvenu neodgovornost, na kršenje proceduralnih i zakonskih pravila. Svaki pojedinac odgovara za svoje ponašanje u okvirima zakona. Uz ideju slobode kao temeljnu vrijednost,

politika HNS-a gradi se i na sljedećim vrijednostima: stručnost, poduzetništvo, odvažnost, dosljednost, angažman, pristupačnost, različitost i pravednost. (<http://www.hns.hr/index.php/o-hns-u/povijest-hns-a>, 21.05.2016.)

Slika 30. Počasna predsjednica HNS-a, Vesna Pusić

Izvor: <http://www.poslovni.hr> (21.05.2016.)

Hrvatska stranka umirovljenika – HSU

Hrvatska stranka umirovljenika je hrvatska politička stranka centra. Sjedište stranke je u Zagrebu. Stranka je osnovana 29. travnja 1996. Godine. Kao motive osnivanja stranke, u stranci ističu HDZ-ovu vlast koja je 1993. izvršila nezakonito uskraćivanje stečenih umirovljeničkih prava, te niske mirovine iz tog vremena.

Već sam datum utemeljenja govori o nekoliko bitnih momenata po čemu se HSU razlikuje od ostalih političkih stranaka. Razvidno je da nije utemeljena u vrijeme početaka višestranačja u Hrvatskoj (1990. godina), već znatno kasnije. Druga bitna karakteristika koju sadrži Program i Statut jest njezina usmjerenost na zaštitu interesa hrvatskih umirovljenika, bez političke obojenosti. Njezin eventualno politički karakter proizlazi iz njezina programa i sadržaja rada koji je, nedvojbeno, socijalan i demokratski.

Drugim riječima, da 1993. godine tadašnja HDZ-ova vlast nije izvršila nezakonito uskraćivanje stečenih umirovljeničkih prava, vjerojatno da inicijatori za utemeljenje HSU-a ne bi pokrenuli to pitanje. I drugo, njezino utemeljenje pokazuje da ni tada, kao i ni danas, strukture vlasti nisu spremne ispraviti nanesenu nepravdu hrvatskim umirovljenicima, bez obzira na njihov politički deklariran karakter, što nedvojbeno potvrđuje žalosna činjenica da je prosječna mirovina u odnosu na prosječnu plaću u Hrvatskoj smanjena od preko 70% prije intervencije vlasti 1993., na 40% u 2001. godini, nakon tobožnjih ispunjenja obveza Odluke Ustavnoga suda Hrvatske kojom je utvrđen nezakonit postupak prema umirovljenicima. (<http://hsu.hr/index.php/o-nama/povijest>, 21.05.2016.)

Slika 31. Logo HSU-a

Izvor: <http://www.hsuzagreb.hr> (21.05.2016.)

4.3. Političke stranke lijeve orijentacije

Politička ljevica je termin kojim označavamo brojne ideološke struje unutar političkog spektra. Pristaše ljevičarskog pristupa politici pozivaju na ukidanje struktura koje smatraju odgovornim za iskorištavanje ekonomski neprivilegiranih dijelova stanovništva.

Pojam politička ljevica se upotrebljava za nekoliko revolucionarnih pokreta od kojih su najpoznatiji anarhizam, komunizam i socijalizam, ali se također upotrebljava kako bi opisao socijaldemokraciju i socijalni liberalizam. Roderick Lang američki utjecajni profesor s harvardskom diplomom je kratkim riječima opisao program političke ljevice: "briga o pravima radnika, protivljenje plutokraciji, zabrinutost oko feminizma i socijalna jednakost"

Krajnja ljevica, ekstremna ljevica, radikalna ljevica ili ultra-ljevica su izrazi kojima se označavaju politički pokreti, stranke i ideologije koji pripadaju ljevici, a koje karakterizira odbacivanje postojećeg poretka uključujući pluralizam i demokraciju odnosno svih ostalih političkih pokreta, ideologija i stranaka, uključujući one koji pripadaju tzv. umjerenoj ljevici.

Ljevičarski ekstremizam je naziv za razne struje i ideologije unutar političke ljevice, koja odbijaju parlamentarnu demokraciju, tržišno gospodarstvo ili kapitalizam, i žele taj sustav zamijeniti egalitarističkim političkim sustavom.

Ljevičarski ekstremistički nastrojene osobe ili stranke predstavljaju prijetnju demokraciji. Gospodarske krize uzimaju kao razlog kako bih oštro napadali tzv. "kapitalistički sustav". Pri tome se ne radi o korekcijama u gospodarskom razvitku nego o pokušaju zamjene demokracije totalitarno socijalističkom sustavom.

U Republici Hrvatskoj ljevici pripadaju sljedeće političke stranke:

- Socijaldemokratska partija – SDP
- Istarski demokratski sabor – IDS

Socijaldemokratska partija Hrvatske – SDP

Socijaldemokratska partija Hrvatske (SDP) politička je stranka ljevice i jedna od dvije najjače stranke u Republici Hrvatskoj od njenoga osamostaljenja. Pridružena je članica Europske socijalističke stranke (PES).

Stranka je pravni slijednik Saveza komunista Hrvatske – vladajuće političke organizacije u jednopartijskoj Socijalističkoj Republici Hrvatskoj – koju je u noći s 1. na 2. kolovoza 1937. kao dio Komunističke partije Jugoslavije i pod imenom *Komunistička stranka Hrvatske* osnovalo između 16 i 19 nazočnih delegata. Kao organizacioni sekretar CK KPJ Josip Broz Tito je radio na stvaranju KP Hrvatske i KP Slovenije. Osnivanjem KP Hrvatske provedene su upute Kominterne koja je u to vrijeme smatrala da postoje izgledi za raspad Kraljevine Jugoslavije; osnivanjem zasebne komunističke organizacije u Hrvatskoj trebalo se pripremiti i za takvu mogućnost. U narednom razdoblju su komunisti umjesto razgradnje Jugoslavije transformirali tu državu u federaciju pod svojom vlašću, u kojoj je Hrvatska imala status države s vrlo ograničenom suverennošću. (<http://www.sdp.hr> , 21.05.2016.)

Nakon sukoba slovenske i srpske delegacije na 14. izvanrednom kongresu Saveza komunista Jugoslavije, što je rezultiralo odlaskom slovenske delegacije s kongresa, na odbijeni prijedlog vođe hrvatske delegacije Ivice Račana da se sjednica kongresa prekine, hrvatski su izaslanici također napustili kongresnu dvoranu. Ovaj događaj označio je kraj vladavine SKJ i bio je jedan od ključnih u raspadu SFRJ. Nadnevak 3. studenoga 1990. godine je vodstvo te stranke deklariralo svoje socijal-demokratsko opredjeljenje i odlučilo nastaviti funkcionirati kao stranka u demokratskom (višestranačkom) političkom okružju.

Ivica Račan je bio predsjednik koji je vodio SDP u tranziciji između vladajuće partije u jednopartijskoj Socijalističkoj Republici Hrvatskoj u jednu od stranaka u demokraciji; bio je predsjednik Vlade RH od siječnja 2000. do prosinca 2003. Godine.

Slika 32. Ivica Račan

Izvor: <http://www.sdp.hr/> (21.05.2016.)

Neka od temeljnih političkih načela i ciljeva Socijaldemokratske partije Hrvatske su:

- poštivanja čovjeka, njegova dostojanstva, prava i sloboda, neovisno o njegovom svjetonazoru, vjerskoj i etničkoj pripadnosti, dobi, spolu, spolnoj orijentaciji, političkom uvjerenju i socijalnom statusu;
- ostvarivanja i zaštite prava radnika/radnica, osoba koje žive od rada i na temelju svog rada;
- afirmacije prava i sloboda zapostavljenih i obespravljenih pojedinaca/pojedinki, društvenih grupa i slojeva;
- afirmacije rodne ravnopravnosti;
- zajamčenih prava ljudi na zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, socijalnu skrb, radna, obiteljska i druga prava;
- održivog gospodarskog razvoja, uz ravnomjeran razvitak gradskih i seoskih područja te očuvanje kulturnog i socijalnog identiteta;
- ostvarivanja socijalne i nacionalne ravnopravnosti građana/građanki i njihovih kolektiviteta u Republici Hrvatskoj;
- ostvarivanja demokratskoga političkog i pravnog poretka u državi te vladavine prava i socijalne pravde;
- razvoja pluralističkoga, pravednoga i solidarnoga društva, visoke kvalitete života za sve radnike/radnice i društvene slojeve;
- poštivanja antifašizma kao civilizacijske tekovine suvremenog svijeta; • skladnog i ubrzanog društvenog razvoja;
- uspostave društvene, ekonomske i političke podloge za unapređivanje lokalne i područne (regionalne) samouprave i uravnoteženja regionalnog razvoja; razvoja, uloge i odgovornosti velikih gradova kao pokretača komplementarnog razvitka;
- zaštite kulturne i prirodne baštine te čovjekove okoline.

Slika 33. Znak Saveza komunista Jugoslavije

Izvor: <http://www.hkv.hr> (21.05.2016.)

Istarski demokratski sabor – IDS

Istarski demokratski sabor (IDS) je politička stranka regionalistička i socijalno-liberalnog opredjeljenja te dugo vremena najveća regionalistička stranka u Republici Hrvatskoj. IDS je član Saveza liberala i demokrata Europe (ALDE, bivši ELDR). IDS je utemeljen na Valentinovo 1990. godine, a prvi predsjednik i osnivač je Ivan Pauletta. Sadašnji predsjednik stranke je Boris Miletić. Osnovna programska deklaracija IDS-a zalaže se za demokratizaciju Hrvatske, autonomiju Istre i stvaranje transgranične euroregije Istre. (<http://www.ids-ddi.com/ids-ddi/dokumenti/>, 21.05.2016.)

Slika 34. Predsjednik stranke Boris Miletić

Izvor: <http://www.borismiletic.com> (21.05.2016.)

IDS je osnovan u zoru hrvatske demokracije, a u prvoj proklamaciji stajalo je: 'IDS su osnovali autohtoni Istrijani kako bi vratili duh svojih predaka koji nikada nisu bili svoji na svome!'. Za logo stranke odabran je zeleni krug sa tri koze koje su predstavljale podjelu Istre na tri djela: hrvatski, talijanski i slovenski. Cilj IDS-a je, među ostalim, ta tri istarska djela ujediniti u euro-regiju Istru.

Slika 35. Logo „tri koze“

Izvor: <http://www.ids-ddi.com> (21.05.2016.)

IDS nije sudjelovao na prvim parlamentarnim izborima 22. travnja 1990., proglasio te izbore nedemokratskim i članstvu je preporučio da glasuju za SKH-SDP. Tada se IDS se zalagao za "konstituiranje Jugoslavije kao demokratske i legitimne federacije".

Stranka je osnovana na tradiciji europskih parlamentarnih demokracija koje su na razne načine doticale duhovni i politički prostor Istre i istarskih otoka. Nastanak stranke uvjetovan je potrebom ravnopravnog uključivanja građana Istre i istarskih otoka u tekuća i buduća gospodarska, duhovna i politička zbivanja u ovom prostoru, odnosno u prostorima Hrvatske, Slovenije i Italije te Europe. Cilj Istarskog demokratskog sabora je da svojim djelovanjem, u sklopu višestranačkog sistema, podstiče i razvija sve posebnosti i bogatstvo Istre i istarskih otoka kao regionalnog entiteta oblikovanog na osebujnom etničkom, gospodarskom i kulturnom bogatstvu i posebnosti.

Osnovno načelo u konstituiranju političkog sistema za koje se IDS zalaže je liberalizam. Jedino zajednica temeljena na liberalnom načelu građanskog suvereniteta može dosljedno sprovesti podjelu vlasti, osigurati neovisnost sudstva i vladavinu prava. Ovi uvjeti su neophodni za osiguranje nepovredivosti sfere ljudskih prava i individualnih sloboda. IDS se zalaže za načelo građanskog suvereniteta jer ono omogućuje očuvanje dobrih odnosa i tolerancije među svim etničkim grupama koje nastanjuju Istru i istarske otoke. Stranka se zalaže za nacionalnu, vjersku i spolnu ravnopravnost svih građana ovog prostora. Nacionalnu diskriminaciju građana smatra anakronom sa stajališta organizacije i funkcioniranja suvremenog civiliziranog društva.

Građani ovog prostora su u svom dosadašnjem življenju postigli dobre odnose pa bi svako nacionalno isticanje, sa bilo koje strane, dovelo do narušavanja tih odnosa. IDS se zalaže za očuvanje dobrih odnosa, tolerantnost i harmoniju življenja među svim etničkim grupama koje nastanjuju Istru i istarske otoke, kako bi ubuduće građani tih prostora bili pošteđeni nemilih etničkih potresa.

Temelj politike IDS-a su ljudska prava. Sloboda pojedinca, kao i sloboda savjesti i izražaja individuuma, osnova je svake moderne države i kao takva iznad svakog diskrecijskog prava države nad pojedincem. Ljudska prava su nedjeljiva. Ta prava su jednaka za sve ljude neovisno o njihovoj narodnosti, podrijetlu, rasi, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, obrazovanju, društvenom i materijalnom položaju. Ne postoji interes viši od poštivanja ljudskih prava i ne postoji razlog zbog kojega bi se ljudska prava mogla kršiti i ograničavati. IDS se zalaže za zabranu svakog političkog programa koji zagovara ili provodi nasilje, nacionalnu, vjersku, političku, ideološku i rasnu netrpeljivost.

5. Obilježja europskih stranačkih sustava

Iako EU nije predstavnička demokracija, možemo reći da svojim političkim sustavom, barem u pojedinim elementima, sve više oponaša nacionalni liberalni model vladavine. No istodobno je očito da se od njega u mnogočemu jako razlikuje.

Dosadašnji razvoj europskoga političkog sustava, kao i nacrt ustava EU-a, svjedoče o očuvanju dvojake biti EU-a – federalne i međuvladine. Žilavost te dvojnosti izražava se nacionalnim elementima u stranački opredijeljenim institucijama i procesima političkoga sustava EU-a. Liberalne demokratske značajke toga sustava time dopijevaju pod upitnik. U stranačkoj areni EU-a nacionalni su elementi, primjerice, sljedeći: a) provedba europskih izbora po nacionalno prihvaćenim izbornim sustavima; b) nadmetanje nacionalnih – a ne europskih! – stranaka na europskim izborima; c) nepostojanje središnje europske izvršne vlasti (vlade), nepostojanje liberalnih demokratskih odnosa između izvršne i zakonodavne vlasti i nepostojanje pozicijsko-opozicijskih odnosa na razini EU-a; d) orijentacija stranaka na osvajanje uloga vlasti na nacionalnoj razini i odnos prema europskim izborima kao nečemu što je “drugorazredno”; e) dominantna uloga nacionalnih političkih stranaka u odnosu na europske stranačke federacije i europske zastupnike.

Politički je sustav EU-a višenacionalan i višerazinski politički sustav. Dok u zemljama članicama stranke imaju već razmjerno dugu tradiciju, razvoj eurostranaka – stranaka na razini EU-a – još je u relativno ranoj fazi. Organizacijski je ovisan o razvoju drugih dvaju strukturnih elemenata nacionalnih stranaka i zastupničkih skupina u Europskom parlamentu. Među čimbenicima njihova razvoja ključni je segment napredovanje europskoga političkog sustava u pravcu federalizacije Europske Unije. Europske stranke ne stupaju u odnose karakteristične za stranačke sustave iz suvremene politološke teorije. Na europskoj razini, naime, ne možemo govoriti ni o novačenju stranaka radi njihova interaktivnoga djelovanja u Europskoj Uniji kao teritorijalnoj političkoj jedinici, niti o stranačkim organizacijama koje ulaze u međusobne natjecateljske odnose, boreći se za glasove birača u tom okolišu. No europske se stranke ipak donekle idejno-politički strukturiraju, izražavajući idejno-političke razdjelnice na razini EU-a. (Politička misao, Danica Fink-Hafner, 2007.)

Slika 36. Zastava Europske Unije

Izvor: <http://www.zastave.hr> (22.05.2016.)

5.1. Komparacija europskog i hrvatskog stranačkog sustava

Razlike između europskog i hrvatskog stranačkog sustava su sljedeće:

a) nema izravnoga natjecanja među europskim strankama

Nema govora o nekoj dominaciji stranačkoga natjecanja na razini EU-a. Podjednako se teško može govoriti o “europskim” izborima. Na europskim se izborima, naime, natječu nacionalne stranke, odnosno kandidati koje izabiru nacionalne stranke. Borbe za izborne glasove kandidata za europarlamentarce vode se po izbornim pravilima utvrđenim na nacionalnim razinama i s nacionalno obojenim izbornim programima. Izborne programe, doduše, prave europske federacije, ali ti su programi po pravilu uopćeni, najčešće ne sadržavaju konkretna izborna obećanja, a nacionalne ih stranke vrlo rijetko izričito uključuju u svoju predizbornu kampanju. U izbornim programima nacionalnih stranaka po pravilu nedostaje europskih sadržaja, a prevladavajuća je nacionalna tematika. Dok se europske stranke usmjeruju na problematiku mijenjanja europskih institucija, o kojima se, zapravo, dogovaraju nacionalni politički igrači, nacionalne se stranke uglavnom bave nacionalnim temama.

b) europske stranke ne bore se za vlast na razini EU-a

Na izborima se europske stranke ne bore izravno za osvajanje europske izvršne vlasti, niti za pobjedu svojih programa. Namjera je članica federacija ulazak u nacionalne parlamente i preuzimanje vodećih uloga u nacionalnim vladama. Europski su izbori paradoksalni i po tome što se na njima međusobno bore stranke iste zemlje, a nakon izbora se europarlamentarci različitih nacionalnih stranaka u nekim slučajevima priključuju istoj europarlamentarnoj političkoj skupini (tako je u Europskoj narodnoj stranci i Stranci europskih socijalista).

- c) europske stranke ne bore se za glasove jednoga (europskog) demosa na temelju jednoga izbornog sustava

“Europski” demos zapravo je zbroj nacionalnih demosa koji biraju zastupnike u EP. Iako je Europskom parlamentu bila dodijeljena nadležnost da utvrdi zajednički europski izborni sustav pa je 1998. bio napravljen Anastassopoulosov izvještaj o zajedničkim izbornim načelima – zamisao o stvaranju zajedničkoga “bazena” europarlamentaraca, izabranih u transeuropskim ili prekoeuropskim izbornim jedinicama – on to sve do danas nije učinio. U tom pogledu ni europski ustav ništa ne mijenja.

- d) nejasni odnosi pozicija – opozicija

Odnosi pozicija – opozicija u europskom su političkom sustavu zamagljeni. To se očituje i u strukturnim značajkama europskih institucija i u njihovu odnosu prema biračima i političkim strankama. Političke stranke koje su na vlasti u svojim zemljama, na razini EU-a upregnute su preko svojih ministara i premijera u Vijeće, odnosno u ministarska vijeća. One predlažu i kandidate za europske povjerenike. Političke stranke čiji su predstavnici u svojim zemljama izabrani na europskim izborima, zastupane su u Europskom parlamentu. Iako se na europskim izborima birači uglavnom demonstrativno opredjeljuju za oporbene stranke, kritizirajući tako stranke na vlasti na domaćem terenu, europski su zastupnici, u cjelini uzevši, predstavnici nacionalnih stranaka. A one su kod kuće na različitim pozicijama – ili na vlasti ili u oporbi.

- e) europski izbori – izbori drugorazrednoga značenja

Razmjerno malo i od izbora do izbora sve manje sudjelovanje građana na europskim izborima, sve više podupire tezu o “drugorazrednosti” europskih izbora. Za političke stranke europski su izbori drugorazrednoga značenja jer, nasuprot izborima na nacionalnoj razini, ne utiru izravno pristup vlasti. Građani pak racionalno reaguju na okolnosti u kojima sustav EU-a ne funkcionira adekvatno demokratski poput nacionalnih političkih sustava. Birači razmjerno slabo poznaju europske ustanove i njihovo djelovanje, ne identificiraju se znatnije s njima i nemaju u njih povjerenja. Dokle god birači ne budu svojim glasovanjem izravno utjecali na politiku na razini EU-a, vjerojatno se od njih ne može očekivati drukčije ponašanje.

f) ideološke podjele na nacionalnoj razini i na razini EU-a

Europski stranački sustav najčešće je identičan eurozastupničkim skupinama. Istraživači u njemu vide izraz ideološkoga kontinuuma između ljevice i desnice, kakav se tijekom povijesti razvio ponajprije u Zapadnoj Europi. Cjelovit spektar europskih ideoloških stranačkih obitelji obuhvaća stranke u tom kontinuumu. Osim njih, tu su i regionalne i ekološke stranke, koje ne pristaju u taj ideološki spektar. Sve spomenute stranačke obitelji bile su dosad zastupane u Europskom parlamentu, iako ne u cijelosti u svim mandatima. Od 1979. pa nadalje u njemu se povremeno pojavljivala i krajnja ljevica (komunisti) i krajnja desnica (europski zastupnici ekstremnih nacionalističkih stranaka), ali su oba ta ideološka pola bila razmjerno slaba. U cjelini uzevši, strukturno je opsežnija i razmjerno stabilnija jezgra parlamentarnoga sustava. Ona, doduše, obuhvaća lijevi centar (socijaliste) i desni centar (europske zastupnike kršćanskih, odnosno konzervativnih pučkih stranaka). Istraživanja pokazuju da, unatoč podjeli lijevo – desno, u europskom parlamentarnom stranačkom sustavu ne postoji prava podjela na pozicijski i opozicijski blok.

5.2. Perspektive hrvatskih političkih stranaka u EU

U sazivu Europskoga parlamenta od 2014. do 2019. godine Hrvatska ima jedanaest zastupnika. Oni su izabrani na izborima za članove Europskoga parlamenta iz Hrvatske održanima 25. svibnja 2014. Izbor članova u Europski parlament iz Hrvatske uređuje se Zakonom o izboru članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske. (<http://www.sabor.hr/Default.aspx?sec=5644>, 22.05.2016.)

U Europskome parlamentu članovi iz Hrvatske djeluju u okviru političkih skupina, parlamentarnih odbora i međuparlamentarnih izaslanstava kako slijedi:

Prezime i ime	Stranačka pripadnost	Pripadnost političkoj skupini EP-a
BORZAN, Biljana	SDP	Progresivni savez socijalista i demokrata (S&D)
JAKOVČIĆ, Ivan	IDS	Savez liberala i demokrata za Europu (ALDE)
MALETIĆ, Ivana	HDZ	Europska pučka stranka (kršćanski demokrati) (EPP)
PETIR, Marijana	HSS	Europska pučka stranka (kršćanski demokrati) (EPP)
PICULA, Tonino	SDP	Progresivni savez socijalista i demokrata (S&D)
PLENKOVIĆ, Andrej	HDZ	Europska pučka stranka (kršćanski demokrati) (EPP)
RADOŠ, Jozo	HNS	Savez liberala i demokrata za Europu (ALDE)
STIER, Davor Ivo	HDZ	Europska pučka stranka (kršćanski demokrati) (EPP)
ŠKRLEC, Davor	OraH	Zeleni/Europski slobodni savez (Verts/ALE)
ŠUICA, Dubravka	HDZ	Europska pučka stranka (kršćanski demokrati) (EPP)
TOMAŠIĆ, Ruža	HSP AS	Europski konzervativci i reformisti (ECR)

Prezime i ime	Pripadnost radnom tijelu EP-a		Pripadnost izaslanstvu EP-a	
	Član/ica	Zamjenik člana/ice	Član/ica	Zamjenik člana/ice
BORZAN, Biljana	Odbor za okoliš, javno zdravlje i sigurnost hrane (ENVI)	Odbor za unutarnje tržište i zaštitu potrošača (IMCO) Odbor za prava žena i ravnopravnost spolova (FEMM)	Izaslanstvo u Zajedničkom parlamentarnom odboru EU-Makedonija	Izaslanstvo u Parlamentarnom odboru za stabilizaciju i pridruživanje EU- Crna Gora
JAKOVČIĆ, Ivan	Odbor za regionalni razvoj (REGI)	Odbor za poljoprivredu i ruralni razvoj (AGRI)	potpredsjednik Izaslanstva u Parlamentarnom odboru za stabilizaciju i pridruživanje EU-Albanija	Izaslanstvo u Parlamentarnom odboru za stabilizaciju i pridruživanje EU- Srbija
MALETIĆ, Ivana	Odbor za ekonomsku i monetarnu politiku (ECON)	Odbor za regionalni razvoj (REGI)	Izaslanstvo u Zajedničkom parlamentarnom odboru EU-Makedonija	Izaslanstvo u Parlamentarnom odboru za stabilizaciju i pridruživanje EU- Crna Gora Izaslanstvo u Parlamentarnom odboru za stabilizaciju i pridruživanje EU- Srbija

PETIR, Marijana	Odbor za poljoprivredu i ruralni razvoj (AGRI) Odbor za prava žena i ravnopravnost spolova (FEMM)	Odbor za okoliš, javno zdravlje i sigurnost hrane (ENVI)	Izaslanstvo u Zajedničkom parlamentarnom odboru EU-Makedonija	Izaslanstvo za odnose s Izraelom Izaslanstvo u Parlamentarnoj skupštini Unije za Mediteran
PICULA, Tonino	Odbor za vanjske poslove (AFET) Pododbor za sigurnost i obranu (SEDE)	Odbor za regionalni razvoj (REGI)	predsjednik Izaslanstva za odnose s Bosnom i Hercegovinom (BiH) te Kosovom Izaslanstvo u Parlamentarnoj skupštini Euronesta	Izaslanstvo u Parlamentarnom odboru za stabilizaciju i pridruživanje EU-Srbija
PLENKOVIĆ, Andrej	Odbor za vanjske poslove (AFET)	Odbor za ribarstvo (PECH) Odbor za ustavna pitanja (AFCO) Odbor za proračun (BUDG)	Izaslanstvo u Parlamentarnoj skupštini Euronesta predsjednik Izaslanstva u Odboru za parlamentarnu suradnju između EU-a i Ukrajine	Izaslanstvo za odnose s državama Magreba i Unijom Arapskog Magreba Izaslanstvo u Parlamentarnoj skupštini Unije za Mediteran
RADOŠ, Jozo	Odbor za vanjske poslove (AFET)	Odbor za promet i turizam (TRAN) Pododbor za sigurnost i obranu (SEDE)	Izaslanstvo u Parlamentarnom odboru za stabilizaciju i pridruživanje EU-Crna Gora Izaslanstvo za odnose s BiH te Kosovom	

STIER, Davor Ivo	Odbor za razvoj (DEVE)	Odbor za međunarodnu trgovinu (INTA)	Izaslanstvo za odnose s BiH te Kosovom	Izaslanstvo u Zajedničkoj parlamentarnoj skupštini AKP-a i EU-a Izaslanstvo u Europsko-latinskoameričkoj parlamentarnoj skupštini
ŠKRLEC, Davor	Odbor za okoliš, javno zdravlje i sigurnost hrane (ENVI)	Odbor za promet i turizam (TRAN) Odbor za regionalni razvoj (REGI)	Izaslanstvo za odnose s Kanadom	Izaslanstvo u Zajedničkom parlamentarnom odboru EU-Turska
ŠUICA, Dubravka	Odbor za okoliš, javno zdravlje i sigurnost hrane (ENVI)	Odbor za vanjske poslove (AFET) Odbor za prava žena i ravnopravnost spolova (FEMM)	potpredsjednica Izaslanstva za odnose s Bosnom i Hercegovinom (BiH) te Kosovom	Izaslanstvo za odnose sa SAD-om
TOMAŠIĆ, Ruža	Odbor za ribarstvo (PECH) Odbor za regionalni razvoj (REGI)	Odbor za vanjske poslove (AFET) Odbor za građanske slobode, pravosuđe i unutarnje poslove (LIBE) Pododbor za ljudska prava (DROI)	Izaslanstvo za odnose s BiH te Kosovom	

Slika 37. Hrvatska zastava i zastava EU

Izvor: <http://www.zastave.hr> (22.05.2016.)

6. ZAKLJUČAK

Zaključno možemo reći da su političke stranke svojim slobodnim osnivanjem i trajnim sudjelovanjem u izgradnji političke volje građana izraz demokratskog višestranačkog sustava kao dijela najviših vrednota ustavnog poretka. Osnivanjem političkih stranaka građanima je zajamčeno pravo na slobodno udruživanje zbog zaštite njihovih probitaka ili zauzimanja za politička, socijalna, gospodarska, nacionalna, kulturna ili druga uvjerenja ili ciljeve.

Političku stranku može osnovati najmanje 100 punoljetnih, poslovno sposobnih državljana Republike Hrvatske. Članom političke stranke može, pod jednakim uvjetima propisanim statutom, postati svaki punoljetni, poslovno sposoban državljanin Republike Hrvatske. Političke stranke se upisuju u registar. Danom upisa u registar politička stranka stječe svojstvo pravne osobe. Registar političkih stranaka vodi ministarstvo nadležno za poslove uprave. Registar političkih stranaka je javan.

Na temelju navedenog možemo zaključiti da stranke djeluju na prostoru između privatnog civilnog društva i političke države. Političke se stranke klasificiraju, ovisno o autoru, po različitim kriterijima. Pa tako primjerice razlikujemo konzervativne, liberalne, socijalističke, komunističke, fašističke stranke.

Uzajamno priznavanje države i političkih stranaka se nakon drugog svjetskog rata formalno-pravno iskazuje ustavnim i zakonskim normiranjem položaja stranaka koje propisuje temeljna načela njihova ustrojstva, njihove funkcije i način financiranja, te se zabranjuje zagovaranje nasilnog rušenja države.

Političke stranke predstavljaju interese različitih društvenih slojeva, politika i svjetonazora, a ciljevi političke reprezentacije obično su istaknuti u stranačkim programima. Političke stranke se međusobno nadmeću na izborima, na kojima ističu svoje kandidate i programe radi osvajanja biračkih glasova ili vlasti.

Političke stranke sudjeluju u oblikovanju političke volje građana, širenju i obrazovanju političke kulture i socijalizacije političkog obrazovanja za demokraciju. Putem stranaka građani participiraju u politici. Stranke izlažu programe političkom tržištu i bore se za osvajanje vlasti, na kraju stranke ispunjavaju ulogu političke iskaznice.

Političke stranke imaju obavezu javno prikazati podrijetlo i namjenu sredstava koja su i pristigla tijekom jedne kalendarske godine. Protupravno stečena sredstva pripadaju državnom proračunu i Vlada ih raspoređuje u humanitarne svrhe.

Jedan od prigovora političkim strankama u Republici Hrvatskoj jest nedovoljna transparentnost izvora prihoda za njihov rad. Stranke sve više vode izbornu kompaniju po modelu političke predstave i visoko profesionalne režije, po primjerima američkih pravila izborne kompanije. Taj princip izborne kompanije u Hrvatskoj, a i diljem svijeta javlja se kao nešto suvremeno i poželjno.

Kristina Miletić

POPIS LITERATURE

KNJIGE:

1. Milardović, A.: **Političke stranke u Republici Hrvatskoj**, Osijek-Zagreb-Split, CIP, 1997.
2. Nohlen, Dieter: **Izorno pravo i stranački sustav**, Školska knjiga, Zagreb, 1992.
3. Šutić, B.: **Državno i političko uređenje Republike Hrvatske**, Hrvatska sveučilišna naknada, Zagreb, 2011.
4. Vukadinović, R., Čehulić, L.: **Politika europskih integracija**, Topical, Zagreb, 2005.
5. Mrkoci V.: **Kratka povijest komunizma**, Naklada P.I.P. Pavičić, Zagreb, 2016.
6. Zakošek, N.: **The Emergence of East Central European Parliaments: The First Steps**, Budimpešta 1994.

INTERNET:

1. <http://www.hrcak.srce.hr>
2. <http://www.enciklopedija.hr>
3. <http://www.sabor.hr>
4. <http://croatian.cri.cn/1281/2015/12/28/142s99482.htm>
5. <http://www.radost.hr/>
6. <http://narod.hr>
7. <http://www.autograf.hr/tag/josip-broz-tito/>
8. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32694>
9. <http://www.hspas-ng.com>
10. <https://hrcak.srce.hr>
11. <https://uprava.gov.hr/o-ministarstvu/ustrojstvo/uprava-za-opcu-upravu/registri/registar-politickih-stranaka/825>
12. <http://zakon.poslovna.hr>
13. <https://www.hslls.hr/povijest-stranke/>
14. <http://www.hslls.hr>
15. <http://www.hdz.hr/mi-smo/povijest>
16. <http://www.hdz.hr>
17. <http://www.hss.hr/o-nama/povijest/>
18. <https://data.gov.hr/dataset/registar-politickih-stranaka-republike-hrvatske>
19. <http://politika.com/kratka-povijest-sdp-a>
20. <http://www.sdp.hr>
21. <http://www.hns.hr/povijest-hns-a/>
22. <http://www.hsp.hr/povijest-hsp/>
23. <http://www.hsp.hr>

24. <http://www.ids-ddi.com/>
25. <http://www.hdssb.hr/>
26. <http://www.icv.hr>
27. <http://sdss.hr/nastanak-i-razvoj/>
28. <http://www.sdss.hr>
29. <http://politika.com/bipolarizacija-uzroci-posljedice/>
30. <http://politika.com/>
31. <http://www.hrleksikon.info/definicija/koalicija.html>
32. <http://www.prglas.com>
33. <http://metro-portal.rtl.hr>
34. <http://www.sabor.hr/Default.aspx?sec=5644/>
35. <http://www.zastave.hr>

POPIS SLIKA

Redni broj	Naziv slike	Stranica
1.	Zastava Kine	4
2.	Zastava SAD-a	5
3.	Višestranački sustav	5
4.	Josip Broz Tito	6
5.	Zastava Republike Hrvatske	9
6.	Obrazac za registra političkih stranaka u Republici Hrvatskoj	12
7.	Logo HSLS-a	14
8.	Logo HDZ-a	14
9.	Logo HSS-a	15
10.	Logo SDP-a	16
11.	Logo HNS-a	16
12.	Logo HSP-a	17
13.	Logo IDS-a	17
14.	Logo HDSSB-a	18
15.	Logo SDSS-a	18
16.	Predizborni plakat HDZ-a	20
17.	Predizborni plakat SDP-a	20
18.	Rezultati izbora 2000. Godine	23
19.	Rezultati izbora 2003. Godine	24
20.	Rezultati izbora 2007. Godine	24
21.	Izborni simbol „Kukuriku koalicije“	25
22.	Domoljubna koalicija	26
23.	Hrvatska raste	26
24.	Zastava HDZ-a	29
25.	Izvorni grb HDZ-a	29
26.	Zastava HSP-a	30
27.	Zastava HSS-a	32
28.	Logo HDS-a	33
29.	Logo za 25 godina postojanja HSLS-a	36
30.	Počasna predsjednica HNS-a, Vesna Pusić	37
31.	Logo HSU-a	38
32.	Ivica Račan	40
33.	Znak Saveza komunista Jugoslavije	41
34.	Predsjednik stranke Boris Miletić	42
35.	Logo „tri koze“	42
36.	Zastava Europske unije	45
37.	Hrvatska zastava i zastava EU	51